

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**VPLIV OČETOVSKEGA DOPUSTA NA AKTIVNO
OČETOVSTVO**

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Mojca Gabršček

Ljubljana 2009

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Mojca Gabršček

Naslov naloge: Vpliv očetovskega dopusta na aktivno očetovstvo

Kraj: Kobarid

Leto: 2009

Št. strani: 77

Št. tabel: 2

Št. grafov: 24

Št. prilog: 1

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: družina, starševstvo, materinstvo, očetovstvo, novo očetovstvo, spolna delitev dela, starševski dopust, očetovski dopust, aktivno očetovstvo.

Povzetek:

V nalogi sem želela ugotoviti pomen in učinke očetovskega dopusta, kako razširjeno je koriščenje dopusta med očeti ljubljanske in severnoprimske regije, kaj vpliva na odločitev očetov o koriščenju ukrepa, s katerimi ovirami se očetje srečujejo pri izrabi dopusta in kateri so glavni zaviralni dejavniki vključevanja očetov v aktivnejšo skrb za otroke. S pomočjo kvantitativne raziskave sem ugotovila, da je ukrep očetovskega dopusta pomembno pripomogel k aktivnemu očetovstvu.

Title: The impact of paternity leave on active paternity

Descriptions: family, parenthood, motherhood, fatherhood, new paternity, gender division of labour, parental leave, father's leave, active paternity.

Abstract:

Diploma theses aims to explore the significance and effects of paternity leave, how widespread it is among the fathers of Ljubljana and the region severnoprimska, what influences the decision of fathers to use or not the leave, what are the obstacles, fathers encounter in the use of the leave and what are the main factors impeding the integration of active fathers in child care. With the help of quantitative research, I found out that the measure of paternity leave is an important help to the active fatherhood.

PREDGOVOR

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je stopil v veljavo s 1.1. 2003, je prinesel vrsto novih pravic, ki so pomembne predvsem za očete, ki si želijo svojo vlogo opravljati aktivneje. Očetom je tako omogočeno, da v času trajanja porodniškega dopusta matere izkoristijo neprenosljivo pravico, tj. 15-dnevni plačani očetovski dopust oziroma 75-dnevni neplačani (država zagotavlja le prispevke za socialno varnost od minimalne plače), v dogovoru z materjo pa si lahko delijo tudi pravico do dopusta za nego in varstvo otroka, pripada pa jim tudi možnost koriščenja pravice do krajšega delovnega časa.

Ker me zanima področje družinskega prava in ker v času študija nisem veliko slišala na temo o očetovskem dopustu, sem se odločila, da naredim raziskavo o tem, koliko je omenjena pravica med očeti v Sloveniji sploh v rabi in če ukrep sploh ima učinek, ki ga je država z njim hotela doseči glede na to, da je ukrep relativno nov. Predvsem me je zanimalo, koliko ga uporabljajo očetje iz ljubljanske regije, kot primer urbanega središča, in koliko očetje iz severnoprimske, kot primer ruralnega področja.

V teoretičnem delu sem skušala opredeliti posamezne pojme, ki si vsebinsko sledijo in skupaj tvorijo celoto. V raziskovalnem delu pa sem opravila kvantitativno raziskavo, v kateri sem poskušala ugotoviti pomen in učinke očetovskega dopusta, kakšne so razlike v koriščenju ukrepa med očeti iz osrednje Slovenije in očeti iz severnoprimske, kateri dejavniki vplivajo na odločitev očetov o izrabi ukrepa in s katerimi težavami se očetje srečujejo v času koriščenja dopusta. Rezultatov raziskave sicer ne moremo posplošiti na področje celotne države, saj je bil vzorec majhen, poleg tega pa se lahko znotraj posameznih regij pojavijo pomembne razlike, na primer stopnja zaposlenosti in stopnja razvitosti regije, ki pomembno vplivajo na rezultate. Lahko pa z raziskavo opozorimo na glavne težave, s katerimi se srečujejo očetje pri koriščenju ukrepa in veljajo za celotno Slovenijo, saj slednje izvirajo iz zakonodaje.

Rada bi se zahvalila vsem štirim vrtcem in njihovim ravnateljicam, ki so se odzvale na mojo prošnjo in mi tako omogočile izdelavo diplomske naloge. Tako se najlepše zahvaljujem za izkazano podporo in sodelovanje vrtcu Kobarid in njegovi vodji Tanji Pagon Miklavič, vrtcu Tolmin in ravnateljici Alenki Velušček, Vrtcu Jarše in ravnateljici Metki Blatnik ter vrtcu Najdihojca in ravnateljici Jelki Fijavž.

Hkrati se zahvaljujem tudi vsem očetom, ki so bili pripravljeni sodelovati pri raziskavi in so vrnili izpolnjene vprašalnike ter na koncu še mentorici doc. dr. Vesni Leskošek za vso izkazano podporo in pomoč pri izdelavi naloge.

KAZALO

PREDGOVOR.....	2
1. TEORETIČNI UVOD.....	6
2. 1 DRUŽINA	6
1. 1. 1 RAZVOJ DRUŽINE.....	7
1. 2 STARŠEVSTVO	9
1. 3 MATERINSTVO	12
1. 4 OČETOVSTVO	14
1. 4. 1 FENOMEN OČETOVSTVA	14
1. 4. 2 FENOMEN NOVEGA OČETOVSTVA	15
1. 4. 3 POMEN OČETA OB SPOČETJU, MED NOSEČNOSTJO IN OB ROJSTVU OTROKA	17
1. 4. 4 OČE IN VSAKODNEVNA NEGA, SKRB IN VZGOJA OTROK	18
1. 4. 5 DELITEV DELA V GOSPODINJSTVU	20
1. 5 POLOŽAJ OČETOVSTVA V SLOVENIJI – ZAKONODAJA	21
1. 5. 1 POLITIKA ENAKIH MOŽNOSTI	21
1. 5. 2 POLITIKA DELA IN DRUŽINSKA POLITIKA.....	24
1. 5. 3 OČETOVSKI DOPUST V SLOVENIJI	28
2. PROBLEM.....	30
3. METODOLOGIJA.....	31
3. 1 VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE.....	31
3. 2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV	32
3. 3 POPULACIJA IN VZORČENJE	33
3. 4 ZBIRANJE PODATKOV.....	34
3. 5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV.....	35
4. REZULTATI.....	36
4. 1 PREVERJANJE HIPOTEZ	54
5. RAZPRAVA	58
6. SKLEPI	65
7. PREDLOGI.....	66
8. POVZETEK	67
9. LITERATURA IN VIRI	69
10. DODATEK (priloge).....	72

KAZALO TABEL

Tabela 1. 5. 3: Koriščenje očetovskega dopusta po letih, Slovenija	28
--	----

Tabela 4. 1: Vpliv odnosa delodajalca glede koriščenja očetovskega dopusta na odnose očetov na delovnem mestu	48
---	----

KAZALO GRAFOV

Graf 4. 1: Vzorec Severnoprimske regije	36
Graf 4. 2: Vzorec Ljubljanske regije	36
Graf 4. 3: Povprečna starost očetov, ki so koristili očetovski dopust.....	37
Graf 4. 4: Povprečna starost očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili	37
Graf 4. 5: Izobrazba očetov, ki so koristili očetovski dopust	38
Graf 4. 6: Izobrazba očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili.....	38
Graf 4. 7: Zaposlitvena struktura očetov, ki so koristili očetovski dopust	39
Graf 4. 8: Zaposlitvena struktura očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili.....	40
Graf 4. 9: Število otrok v družini.....	40
Graf 4. 10: Družinski status očetov, ki so koristili očetovski dopust	41
Graf 4. 11: Družinski status očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili.....	41
Graf 4. 12: Tip družine, iz katerega izhajajo očetje, ki so koristili očetovski dopust	42
Graf 4. 14: Stališča	43
Graf 4. 15: Stališča očetov iz Severne Primorske oziroma Ljubljanske regije	44
Graf 4. 16: Koriščenje očetovskega dopusta	46
Graf 4. 17: Viri informacij o očetovskem dopustu.....	46
Graf 4. 18: Razlogi koriščenja očetovskega dopusta.....	47
Graf 4. 19: Ovire, s katerimi so se srečevali očetje pri koriščenju očetovskega dopusta.....	47
Graf 4. 20: Aktivnosti očetov v času očetovskega dopusta.....	49
Graf 4. 21: Aktivnosti očetov po preteku očetovskega dopusta	50
Graf 4. 22: Službene obveznosti očetov v času koriščenja očetovskega dopusta	51
Graf 4. 23: Načrti glede izrabe neplačanega dopusta	52
Graf 4. 24: Koristi očetovskega dopusta	53

1. TEORETIČNI UVOD

2. 1 DRUŽINA

»Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane v zakonsko zvezo, kohabitacijo ali s starševskim razmerjem« (Keilman 2003, v Renner 2006: 15).

Pojem in sama vloga družine sta se skozi različna zgodovinska obdobja močno spreminjala. Zaradi spremenjenih življenjskih razmer, socialnih in kulturnih premikov, se je spreminjala funkcija in sestava družine, medsebojne povezave ter odnosi med družinskimi člani. Kljub vsem tem spremembam pa družina ostaja najpomembnejša v in za posameznikovo življenje.

Kot pravi Tomori: »Vse, kar je za otroštvo res bistvenega, se zgodi v družini.« (1994: 11) Velika večina ljudi preživi v družini obdobje svojega najbolj dejavnega razvoja. V prvih letih življenja se zastavijo mnoge osebne poteze, iz medsebojnih družinskih odnosov izvirajo prve čustvene in socialne izkušnje, razvijajo se prve osnovne spretnosti in znanja, zgodijo se prva raziskovanja in samostojna spoznanja. Zato pravi Ule (2004: 330), da je tako usodno, če družina v življenju posameznika ne opravlja teh funkcij zadovoljivo ali če odpove.

Čačinovič Vogrinčič (1998) v svoji knjigi *Psihologija družine* pravi, da je družinska skupina prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga mora otrok internalizirati. Otrok si svojih staršev ne more izbrati, ampak mora ponotranjiti svet, ki ga pomembni drugi določajo zanj. Preko svoje družine se otrok socializira in nauči vlog v družini, hkrati pa se nauči dovoljenih in prepovedanih čustev, ki ga zaznamujejo za celo življenje.

Prva značilnost, ki družino razlikuje od drugih malih skupin, je njena zgodovina. Trajnost družine se namreč ne nanaša zgolj na trajnost matične družine, pomembnejše je, kakšni (ne)dovoljeni vzorci obnašanja in čustvovanja se prenašajo iz roda v rod (ibid.: 129 - 130). Švab (2002: 77) pravi, da družina ni nedotakljivo izolirano okolje, temveč je močno dovzetna za dogajanja v družbenem okolju. Da bi se družina ohranila in v vsaki razvojni fazi vedno znova prilagodila, se mora strukturirati. To pomeni, da si družinski člani razdelijo »delo«,

vzpostavijo vzajemna pričakovanja, izdelajo čustvene odnose, določijo delež posameznika v družinskem komunikacijskem sistemu. Na kakšen način bodo to storili, pa je odvisno od zgodovine družine oziroma od tega, kaj imata starša skrito za »zaslonom«. (Cleese, Skynner 1994: 26 – 31)

Čačinovič Vogrinčič (1998: 175–176) pravi, da je ena najtežjih nalog današnje družine spreminjanje avtoritarnih odnosov v družini, spreminjanje na tradicionalni avtoriteti patriarhalne družine temelječih norm in vrednot, v demokratične odnose in vrednote. Pogosto smo razpeti med pričakovanji tradicionalne vloge, ki jo poznamo in razumemo, in potrebo, da jo spremenimo, ker nam ne ustreza več. Na eni strani se zdi, da družba potrebuje tradicionalno, patriarhalno družino, po drugi strani pa se pokaže, da potrebe otrok tako niso zadovoljene, saj namreč niso pripravljeni na samostojno življenje.

Po besedah Švabove (2001: 87) je množično zaposlovanje žensk tisti fenomen, ki je tako strukturno kot formalno načel moderno nuklearno družino. Omenjena družinska oblika v postmodernosti ni več identična s svojo moderno predhodnico, zato nuklearna družina s procesom pluralizacije izgublja družbeni pomen in se umika družinski pluralizaciji in pluralizaciji življenjskih stilov, spreminjajo se tudi družinske vrednote in družinske vloge. Prav tako ne gre zanemariti še ene pomembne spremembe v postmodernosti, spreminjanje ideologij. Čeprav je ideologija o nuklearni družini, ki je trdno vezana na mit o tradicionalni družini, še vedno močno prisotna v družbi, pa je treba omeniti nastajanje novih ideologij in z njimi povezanimi pojavi, ki spremljajo spreminjanje družinskega življenja, na primer novo očetovstvo.

1. 1. 1 Razvoj družine

V vsakem obdobju zgodovine človeštva, v vsaki civilizaciji in kulturi, je imela družina posebno mesto. Bila je spodbujana, izkoriščana, zlorabljen, zanemarjena. Njena vloga se spreminja skupaj s časom, drugačnimi političnimi, tehnološkimi in gospodarskimi razmerami.

Sieder v knjigi *Socialna zgodovina družine* (1998) piše, da je bila v 18. in 19. stoletju kmečka družina daleč najbolj pogost tip družine, v kateri je bila delitev dela po spolu jasno izražena. Moški je bil v družini najvišja instanca, žena, otroci in ostali, ki so pomagali pri delu na

kmetiji, so mu bili podrejeni. Moški je bil zadolžen za opravila, ki so bila povezana z oddaljitvijo od hiše, z večjim tveganjem in večjo telesno močjo, nasprotno pa je bila ženska odgovorna za gospodinjstvo, manj naporna kmečka dela in »skrb« za otroke.

Nekakšno nasprotje kmečkim družinam so bile družine podeželskih delavcev na domu, ki pomenijo prehodno obliko med družinami kmetov in rokodelcev ter družinami, ki so predhodnice meščanov. Za ta tip družine je bilo značilno, da je prišlo do rahljanja tradicionalnih predstav o moškem in ženskem delu, saj so obstoječe razmere delavce prisilile, da so moški in ženske prevzemali delo, ki je bilo nekdanj v domeni nasprotnega spola, na primer moški so prevzemali gospodinjstva dela, ženske pa so se ukvarjale z malo obrtjo.

Velika prelomnica v zgodovini družine je bil pojav industrializacije. Glavna naloga očeta je bila denarna skrb za družino, kar je hkrati pomenilo tudi njegovo manjšo prisotnosti v družini. Po eni strani je moževa odsotnost za ženo pomenila dodatne skrbi za posest in hišo, po drugi pa več samozavesti in avtonomije. Industrializacija je bila mejnik predvsem zaradi tega, ker je prinesla veliko povpraševanje po delovni sili, ne samo moških, ampak tudi žensk, mater.

Tako se je vzporedno s spreminjanjem vloge očeta spreminjala tudi vloga matere in s tem posledično družine. Premik od tradicionalnega k modernemu liku družine je bil postopen in odvisen od socialno kulturnih, političnih ter življenjskih razmer v določenem okolju.

Na kakovost družinskega življenja in na razmere, ki določajo družini možnosti za razvoj, vpliva tudi mesto družine med družbenimi vrednotami. Tako je z leti tradicionalno vlogo moškega nadomestila moderna podoba očeta, kjer ni v ospredju izkazovanje moči in moškosti samo znotraj družine, ampak so v ospredju predvsem uspešnost, čim večja storilnost in napredovanje zunaj družine, na delu, kar zagotavlja višji ugled v družbi.

Vzporedno z moško vlogo pa se je spreminjala tudi ženska. Z vstopom na področje plačanega dela so ženske prestopile prag zasebnega, vendar pa je takrat prišlo do tega, da takratna zakonodaja spremembam ni sledila in tako so bile ženske v primerjavi z moškimi kolegi tudi na trgu delovne sile manj vredne. Z ženskimi gibanji pa se prične večni boj za odpravljanje neenakopravnosti med moškimi in ženskami na trgu delovne sile in v politiki (Haralambos 1999: 603 – 606).

Če si želimo enakopravnosti na teh področjih, moramo vzpostaviti tudi enakopravnost v družini. »Le v primeru, da bo moral delodajalec, ko bo zaposloval moškega, računati tudi na

to, da bo le-ta postal tudi oče, in da bo, ko bo zaposloval žensko, moral razmišljati o tem, da bo le-ta postala najbrž mati, torej le takrat, ko bo moral pri obeh računati na njuno odsotnost zaradi družinskih obveznosti, bosta imela oba enake možnosti. In šele tedaj, ko bi veljala odsotnost moških zaradi starševstva (in ne zaradi nosečnosti in poroda) za tako samoumevno kot odsotnost žensk, bo izbira res mogoča.« (Kozmik 1999: 11)

Poleg družinskih vlog pa sta se pomembno spremenila tudi sestava in del organiziranosti družine. Tradicionalna družina je danes skoraj izjema, ne pravilo. Ljudje si zavestno in z zrelo odločitvijo sami izbirajo različne oblike družinskih skupnosti, v katerih želijo vzgajati svoje otroke. Družine z enim staršem, družine z otroki iz prejšnjih zakonov enega ali obeh staršev, družine s posvojenimi otroki ali rejniške družine, partnerja istega spola z otroki enega od njiju. Vse te in še druge oblike družine kažejo različne podobe družinske skupnosti današnjega časa.

Pri vsem tem pa je treba povedati, da so bolj kot sama sestava družine pomembni dejavniki družinske dinamike, torej notranja dogajanja in to, kar s svojo osebnostjo prinaša v družino vsak od članov, ki jo sestavljajo.

1. 2 STARŠEVSTVO

Starševstvo v najširšem pomeni pomoč odraslih otroku, da ta lahko odraste. Vendar ta pomoč ni kakršna koli. Pri vzgoji otrok je pomembno, da so odnosi med otrokom in starši intenzivni, neposredni, pristni in stalni vsaj v prvi fazi razvoja.

»Samo materinstvo ne more ustvarjati starševstva in očetovstvo ne more nadomestiti in izpodriniti materinstva. Materinstvo in očetovstvo sta enakopravna in enako pomembna dela celovitega starševstva.« (Brajša 1987: 111)

Starševstvo se je skozi različna obdobja močno spreminjalo. V predindustrijskih družbah so se starši za otroke odločali zaradi ekonomskih razlogov (kot delovno silo doma in na kmetiji, kot starostno zavarovanje za starše, kot dediče posesti), v času industrializacije pa se sta se starševstvo in ekonomija začela ločevati, saj je otrok postajal strošek oziroma finančno breme za družino. Danes ima otrok, kot pravi Fend, predvsem »psihološko funkcijo koristnosti«

(Fend 1988, v Kuhar, Ule 2003: 57). V odnosu z otrokom želijo ljudje namreč ponovno odkriti in izraziti svoje sposobnosti in potrebe po potrpljenju in mirnosti, skrb za druge, zmožnosti uživanja, nežnosti, bližini, ki jih pogrešajo pri današnjem načinu življenja.

»Prav zaradi novih razsežnosti starševstva, novih razmerij in motivov, se poleg psihološke želje po otrocih pojavljajo tudi dileme, dvomi, ovire, zaradi katerih postaja starševstvo težak, za nekatere neuresničljiv projekt.« (Kuhar, Ule 2003: 58) Po eni strani je prisotna želja po samouresničevanju, avtonomiji, svobodi, po drugi pa se pojavlja dvom v pripravljenost na skrb za otroka. Zaradi vse večjih vzgojnih, socializacijskih, časovnih in finančnih zahtev, ki se povezujejo s starševsko vlogo (»socialno starševstvo«) in rojstvom otroka, se pojavlja v sodobnem svetu nov vzorec odločanja, zavestna odločitev za življenje brez otroka. Tako pride do začaranega kroga: kolikor manj otrok se rodi, toliko bolj cenimo tiste, ki se rodijo, toliko več vanje vlagamo, toliko dragocenejši so in toliko bolj zahtevno je starševstvo. Otroštvo tako vse bolj postaja projekt, ki potrebuje skrben nadzor. Otroci postajajo odvisno bitje, ki stalno potrebuje prisotnost odraslih oseb, ki definirajo, upravljajo, skrbijo za duševne in telesne potrebe otrok. Ravno to pa vodi do vedno novih zahtev do otrok.

Zato se večkrat zgodi, da prehod v starševstvo za bodoče matere in očete ne pomeni veselega dogodka, ampak prej pomeni stresno obdobje in obdobje potencialnih kriz (Zavrl 1999: 36). Mnoge raziskave so pokazale, da se z rojstvom otroka pojavijo nove prioritete, manj je svobode in prostega časa, posledično se zmanjša kvaliteta komunikacije para, zadovoljstvo z zakonom upade. Take izkušnje kažejo, da pomeni danes rojstvo otroka razpad zveze namesto njen vrhunec.

»Vstop prvega otroka v družinsko življenje pomeni velik preobrat. Življenjske razmere se za zakonca izjemno spremenijo. Prvi otrok je tisti, ki staršem dejansko pokaže, kaj starševstvo sploh je. Prvi otrok je vedno poskusni zajček, na katerem se učijo in z njim ravna drugače kot s katerim koli naslednjim otrokom. Prvi otrok pravzaprav oblikuje razmere za vse, ki mu sledijo.« (Satir 1995: 165)

Cowan (v Zavrl 1999: 38) pravi, da je kvaliteta zveze pred rojstvom otrok najboljši prerok za kasnejšo enakopravnost v zakonu in dobrobit staršev. Tomori (1994: 42 – 44) v svoji knjigi navaja, da ne glede na to, kdaj, s kakšnimi izkušnjami in v kakšnih splošnih razmerah dva človeka zastavita svoj partnerski odnos, se v oblikovanju svojega partnerstva soočata z mnogimi nalogami, ki jih morata izpolniti, da kasnejše starševstvo lažje vzdrži, in sicer:

razviti morata identiteto para, uskladiti svoje želje, pričakovanja in potrebe na področju spolnosti, razviti sprejemljiv odnos do članov izvirne družine obeh partnerjev, oblikovati za oba sprejemljiv odnos do zaposlitve in dela ter najpomembnejše, razviti morata način skupnega dogovarjanja in sprejemanja odločitev.

Uspešno starševstvo je prepoznavanje odgovornosti in zagotavljanje razmer, ki otroku omogočajo srečno otroštvo, intelektualno, čustveno, socialno in duhovno rast ter razvoj.

Izključeno materinstvo in odrinjeno očetovstvo sta značilnost slabe povezave med staršema, ker onemogočata povezanost, odprtost, medsebojno uglašenost, prožnost in tako skupno uspešnost medsebojnega sistema staršev pri negi in vzgoji otroka. Takšna mati in oče sta med seboj nepovezani osebnosti, ki imata togo razdeljena opravila in vedenje. Otrok ju doživlja kot dva svetova, moškega in ženskega, čustvenega in razumskega, nežnega in grobega, vse to pa bega otroka in zato je taka vzgoja neuspešna.

Giddens (2000: 58) tako omenja »preobrazbo intimnosti«, ki vključuje oblikovanje čistih razmerij, ki se nanašajo »na razmere, v katerih posamezniki vstopajo v družbene odnose zaradi samih sebe oziroma zaradi tega, kar lahko iz takega odnosa pridobijo«. Čista razmerja naj bi bila odvezana vseh družbenih determinant, veljala pa naj bi za vse vrste intimnih partnerskih razmerij, še posebej za istospolne partnerske zveze, ki niso vnaprej opredeljene s spolno delitvijo vlog in dela, kot to velja za heteroseksualna partnerska razmerja.

»Starševanje v lezbičnih in gejevskih družinah lahko razumemo kot (naj)novejšo in hkrati najbolj subverzivno dimenzijo fenomena novega očetovstva in starševanja nasploh. Prav gejevske in lezbične družine so tiste, ki ne prispevajo le k transformaciji tradicionalnih pomenov in praks očetovstva, ampak ustvarjajo tudi novo materinstvo in novo starševstvo« (Rener 2008: 36). Istospolna partnerstva namreč nastajajo in se ohranjajo izven ustaljenih, splošno veljavnih norm in pravnih podpornih sistemov, zato je manj verjetno, da bodo izoblikovala tradicionalne vzorce, za katere so značilne vnaprej določene obveznosti, dolžnosti. Švab (2001: 113) pravi, gre pri istospolnem starševstvu za spremembe na sistemski ravni, ki potekajo počasi in s težavami, a so zato toliko bolj pomemben segment postmodernih sprememb družinskega življenja.

»Starševstvo je skonstruirano binarno izključujoče, materina vloga je utemeljena v skrbi in negi za otroka in razumljena kot primarna, čustvena, naravna. Očetovstvo, ki je v smislu

čustvene navezave na otroka in primarne skrbi za otroka v tej kulturni konstrukciji razumljeno kot nemogoče, postane v gejevskih družinah mogoče. Prav geji kot očetje s tem, ko v celoti prevzamejo skrbstveno vlogo, podirajo tradicionalno kulturno konstrukcijo materinstva in ustvarjajo očetovstvo v podobi emotivne in skrbstvene navezave na otroka« (Renner 2008: 66).

V istospolnih skupnostih postane starševstvo deljeno in temelji na usklajevanju, razmišljanju in pogovarjanju o medsebojnih odnosih. Nizozemska raziskava (Greif 2002) o istospolnih družinah je pokazala, da imajo otroci, ki prihajajo iz omenjenih družin večjo širino, odprtost in toleranco ter zelo široko sliko o odnosih med moškim in žensko. Ti otroci imajo nekaj tistega, kar otrokom iz heteroseksualnih družin primanjkuje in kar bi lahko pomembno vplivalo na spremembe v delitvi dela med spoloma.

»S tem, ko sprejmemo različne oblike intimnosti in skrbi kot legitimne oblike družinskega življenja, nenazadnje brišemo meje med primernimi/zaželenimi/neprimernimi družinami. Raziskovanje družine je zato treba speljati stran od patologiziranja posameznih družinskih oblik na podlagi stigmatiziranja staršev, kot so geji in lezbijke, in se osredotočiti na raziskovanje njihovih prednosti in konkretnih ovir, ki jih doživljajo v vsakdanjem življenju« (Švab 2006: 150).

1. 3 MATERINSTVO

»V današnji zahodni kulturi je materinstvo glavna zaposlitev, za katero vzgajajo ženske. Materinstvo je glavni element ženske spolne vloge; otroka ženskega spola o tem poučijo starši in drugi ljudje, s katerimi prihaja v stik. To zgodnje učenje povzroči, da trditev »vsaka ženska mora biti mati« postane resnična. To pa pojasnjuje, zakaj se zdi, da imajo ženske v naši kulturi »pravi odnos« do otrok in »naravni gon« za otroško nego.« (Oakley 2001: 203)

Zaradi specifične reproduktivne funkcije predstavljajo ženske ključno vez med naravo in kulturo – med biološkim in družbenim. Tako se je definirala tudi spolna razlika, ki se izraža v različnem dožemanju materinstva in očetovstva. Ženska je prek materinske vloge, zaradi reproduktivne funkcije, ujeta med naravo in kulturo. Oakley (1999: 579) tako meni, da so vloge spolov ustvarjene kulturno in ne biološko. Povedano drugače, skozi socializacijo se ljudje naučimo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v družbi.

Oliver (1997, v Švab 2001: 96) razloži, da če bi bil odnos mati - otrok res naraven in ne družben, potem bi moral biti definiran z živalskim instinktom in ne z ljubeznijo. To je dokaz, da materinska vloga v družbi ni naravna v smislu živalskosti in nagonosti, ampak je njena naravnost družbena. Ženska materinska identiteta se zdi imuna na postmoderne spremembe, zato je materinstvo iz te perspektive opredeljeno kot »zgodovinsko in kulturno variabilen odnos, v katerem posameznica skrbi za drugega/o posameznika/co« (Nakano Glenn 1994, v Švab 2001: 97). V moderni evropski perspektivi je materinstvo tesno povezano s spolno identiteto. Spol in materinstvo sta družbeni kategoriji, ki se tesno prepletata.

Dandanes materinstvo ni več ekskluzivna ženska identiteta in prioriteta med odločitvami v življenjskem poteku. To spremembo bi pripisali upadanju pomena ideologije obveznega materinstva in sklepali, da se je ženskam uspelo osvoboditi izpod jarma reprodukcije oziroma ideologije obveznega materinstva. Ženskam se ni treba osvoboditi od izkušnje materinstva, ampak od institucije materinstva. Če je v modernosti institucija materinstva temeljila na ideologiji obveznega materinstva, to za postmodernost sicer ne drži več, a to tudi ne pomeni, da institucijo materinstva označuje odsotnost vsakršne ideologije. Materinstvo ni več ekskluzivna ženska identiteta, saj so se v postmodernosti spremenile prioritete žensk. To ne pomeni, da se ženske ne odločajo več za materinstvo, ampak gre predvsem za časovno fleksibilizacijo možnosti, kar se realizira kot odlašanje odločitve na poznejša leta. Odločitev za materinstvo postaja vse bolj nedoločljiva. V povprečju imajo ženske manj otrok, starost žensk ob rojstvu prvega otroka pa se povečuje.

Načrtovanje družine in kvaliteta materinstva sta odvisna od kvalitete vseh ostalih družinskih odnosnih in komunikacijskih podsistemov. Mati se sama ne more odločiti za otroka in kvalitetno uresničiti svoje odločitve, če ostaja na drugih področjih in funkcijah nezadovoljna, prikrajšana, nekvalitetna. Če se počuti tako, bo to na koncu pogubno tako zanjo kot tudi za otroka. Rešitev, ki tako preostane, je skupna, krožna delitev vlog, odgovornosti in obveznosti starševstva, in to mora potekati od samega začetka. Franc Xaver Kaufmann, konservativni nemški sociolog, pravi: »Samo če bodo moški bolj vključeni v produkcijo družinske blaginje, je upanje, da bodo rastoči dvomi žensk, povezani z družino, zmanjšani in da bo prišlo do nove stabilizacije družinskega življenja.« (Kuhar, Ule 2003: 62)

Čeprav Švab (2001: 95) navaja, da je materinstvo tisti segment družinskega življenja, pri katerem je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb, pa hkrati pravi, da je »... materinstvo

tista retardirana družinska vloga, tista družinska »žrtev«, ki je s tem, ko je ohranila moderno obliko, transformacijo in adaptacijo družine, pogoje postmodernosti sploh omogočila.« (Švab 2002: 90)

1. 4 OČETOVSTVO

1. 4. 1 Fenomen očetovstva

»V biološkem smislu moški postanejo očetje in ženske matere ob rojstvu prvega otroka. Vendar pa šele skozi vsakodnevno nego in stalno čustveno angažiranje v življenju svojih otrok očetje in matere postanejo starši v generativnem smislu. Od mater se pričakuje, da takoj postanejo starši, medtem ko to ne velja za očete.« (Daniels, Weingarten, 1988)

Postati oče je biološko dejanje, hkrati pa tudi kulturna norma, saj zahteva kulturno znanje, kaj pomeni biti oče. Očetovstvo je družbena konstrukcija, ki se spreminja skozi čas kot odgovor na družbene, ekonomske, politične in kulturne spremembe. Lamb (1997, v Zavrl 1999: 26) meni, da se je prevladujoči motiv očetovstva premikal od moralnega učitelja do hranilca družine, nato do vzornika za razvoj spolne vloge in končno do t. i. novega očeta, ki je zavzet za nego in vzgojo svojih otrok.

V sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, ko so bile narejene prve raziskave na temo očetovstva, je bilo prisotno mnenje, »da so očetje vsekakor biološka nujnost, sicer pa družbeni nebodisigatreba« (Zavrl 1999: 19). Kljub temu so znanstveniki že takrat ocenili, da odsotnost očeta škodljivo vpliva na otroke. Vidne spremembe v odnosu do očetovske vloge so se zgodile v osemdesetih letih, ko je prevladovalo mišljenje, da je vloga očeta pri skrbi za otroka v glavnem posredna in definirana skozi njegovo primarno funkcijo zagotavljanja finančne podpore družini in čustvene podpore materi. Današnji prevladujoč pogled na očetovstvo pa narekuje, da naj bi napredni očetje sodelovali pri negi in skrbi za otroke, če to ni v nasprotju z njihovo zaposlitvijo.

V zadnjih desetletjih priznavajo psihologi prav očetovski vlogi vse večji pomen pri otrokovem psihološkem razvoju. Žmuc – Tomori (Zavrl 1999: 22) pravi, da oče, ki je odtujen in le formalno prisoten v družini, nima pravih vplivov na razvoj otrokove osebnosti in zapusti

v njem negotovost, zbeganost in prešibko opredeljenost. Švab (2006: 138) pravi, da imajo lahko tudi očetje prav tako kot matere pozitiven vpliv na otrokov razvoj. Pomembna je vloga dodatnega starša, ne pa njen ali njegov spol. Očetje, ki so do otrok ljubeči ter občutljivi za njihove potrebe in čustva, gotovo bolje vplivajo na otroke kot odmaknjeni očetje. Prav tako velja, da otroci zadovoljnejše odraščajo v družinah, v katerih sta starša enakopravna in v katerih ne prevladujejo spolno opredeljene vloge moških in žensk.

Čeprav tradicionalna podoba vloge moškega v družinskem življenju še naprej vpliva na oblikovanje očetovstva, pa lahko opazimo tudi, da postajata spolni vlogi moškega in ženske bolj prilagodljivi. Kritičnost do mnogih lastnosti tipičnega tradicionalnega očeta, ki se danes pojavlja v naši družbi, predvsem do avtoritete in pomanjkanja čustvene bližine med očetom in otrokom, prinaša ob tem tudi dvom o takšnih domnevno pozitivnih lastnosti sodobnega očeta.

Očetje vsekakor niso več to, kar so bili. Ni več patriarha, glave družine, ki obvladuje ženo in otroke. Danes govorimo o novodobnemu očetovstvu, ki izpostavlja predvsem željo po preživljanju prostega časa z otroki in zbližanju z njimi ter aktivnim sodelovanjem pri njihovi vzgoji.

1. 4. 2 Fenomen novega očetovstva

Novo očetovstvo ali aktivno očetovstvo se najpogosteje opredeljuje in meri z očetovo vpletenostjo v skrb za otroke ter v drugo družinsko delo. Interpretira se kot posledica širših družbenih in kulturnih sprememb, predvsem množičnega zaposlovanja žensk.

Čeprav je ta ideologija dandanes promovirana prek različnih ideoloških mediatorjev, od množičnih medijev (filmska in televizijska produkcija, literatura, internet, časopisi) do popularnih znanstvenih diskurzov, pa so pričakovanja, da bodo spremembam na trgu delovne sile sledile tudi spremembe v zasebnosti, k bolj egalitarni delitvi družinskega dela, preveč optimistična. Dogaja se, da so spremembe v zasebnosti počasnejše kot tiste, ki se glede razmerij med spoloma dogajajo v javni sferi.

Russell (Rener 2008: 41) govori o štirih tipih očetov, in sicer: nezainteresirani očetje (ki ne preživijo veliko časa doma), tradicionalni očetje (ki preživijo več časa doma, a je njihova

starševska aktivnost omejena le na igro z otroki), dobri očetje (ki so pripravljeni negovati in skrbeti za otroke in pomagati partnerkam) in netradicionalni očetje (ki si družinsko delo enakopravno delijo s partnerkami). Rener (2008) je ugotovila, da v Sloveniji izmed naštetih prevladujeta tradicionalen model, ki ne predpostavlja večje udeležbe očetov v skrbi za otroke – očetje so le redko udeleženi v skrbi za otroke ter v druga družinska opravila, opravljajo bolj dela, ki tradicionalno pripadajo moškemu; in podporni model, kjer je udeležba očetov sicer večja, vendar delo ni enakomerno razdeljeno med partnerja, skrb za otroke pa je razumljeno kot primarno žensko delo. Medtem, ko je pri prvem modelu jasno, da večino dela opravi ženska, pa je pri drugem prisoten vtis o aktivni udeležbi očetov, vendar le v podpornem smislu, z argumentom, da so partnerke preobremenjene in potrebujejo pomoč, da bi lahko opravile vsa opravila, ki jim pripadajo. Pri tem je še pomembno poudariti, da pomoči ženske ne dobijo nujno od partnerja, ampak od sorodniških podpornih mrež ali plačanih pomočnic.

Švab (2006: 79) pravi, da problem aktivnejšega očetovanja ni toliko problem moških oziroma njihove pripravljenosti in sposobnosti za aktivno očetovanje, temveč tudi kulturnega imaginarija, ki materinstvo še vedno umešča v ontologijo družine kot ekskluzivno, nenadomestljivo vlogo.

Poleg družbenega konteksta, kulturnih norm in ideologij, pa Arendell (Rener 2008: 42) pravi, da na prakse očetovanja vplivajo tudi različni subjektivni dejavniki, kot na primer lastna, partnerkina, družinska pričakovanja in izkušnje, družinski odnosi, starost, izobrazba, zaposlitveni status ter zaposlitvena stabilnost, časovna razpoložljivost posameznih družinskih članov za družinsko delo, razpoložljivost ekonomskih in psiholoških virov.

Rener (2008) v knjigi *Novo očetovstvo v Sloveniji* piše, da so dosedanje raziskave pokazale dve bistvene ugotovitve, in sicer da:

- so premiki k aktivnemu očetovstvu vidni predvsem na identitetni ravni; namreč, pokazalo se je, da imajo današnji očetje s svojimi otroki tesnejši odnos kot njihovi očetje, da so pripravljeni opravljati družinska dela bolj egalitarno, še posebej, če so partnerke zaposlene. Pri tem pa je treba omeniti, da so to le percepcije očetovstva, ne pa tudi dejanske prakse;
- je viden razkorak med tem, kako si partnerji v vsakdanjem življenju dejansko delijo družinsko delo in kakšna je percepcija delitve dela med spoloma.

Po besedah Alenke Švab (2008: 51) je danes glavna ovira na poti k aktivnemu očetovstvu povezana predvsem z zaposlitvijo in zahtevami trga delovne sile, saj slednja prinaša negotovosti in večjo izpostavljenost brezposelnosti. Izkušnje z zaposlitvijo, občutek varnosti zaposlitve ter razpoložljivost alternativnih virov dohodka so najvplivnejši dejavniki, ki vplivajo na prakso očetovanja.

Čeprav se fenomenu aktivnega očetovstva dandanes posveča veliko pozornosti, pa je Renér (2008: 68) mnenja, da »gre za kontradiktoren in nejasen fenomen ter da se na pot slednjega postavlja veliko tudi strukturnih ovir, ki mu ne napovedujejo bleščeče prihodnosti«. Na koncu pa še doda, da se je »očetovska dejanska vpletenost izkazala kot revolucija, ki se še ni zgodila«.

1. 4. 3 Pomen očeta ob spočetju, med nosečnostjo in ob rojstvu otroka

Prehod v očetovstvo je za odraslega moškega ena izmed velikih prelomnic v njegovem življenju, saj mu omogoča novo čustveno rast in osebno zrelost. Doživljanje, sprejemanje in prevzemanje očetovske vloge je tesno povezano z njegovim sprejemanjem človeške vrednosti. Prihod otroka zahteva korenito reorganizacijo, ki ustvarja tako konflikte in vsakdanje obremenitve kot povračila in zadovoljstvo.

Kot je rekel Brajša (1987: 75), je tudi oče del »socialne maternice«. Čeprav se otrok ne razvija v očetu, pa tudi rodi ga ne, to še ne zmanjšuje očetovega pomena, kot tudi ne njegovih pravic in obveznosti pri nastanku novega bitja. S pretiranim poudarjanjem materine vloge očetovo zanemarjamo in ji pripisujemo le posredno nalogo, torej zagotavljanje prostorskih, materialnih in finančnih pogojev za nemoten potek nosečnosti, poroda in nege dojenčka. Pri tem mu je dovoljeno le, da mater čustveno in psihološko podpira, saj je ona tista, ki bo opravila »pomembnejšo nalogo«. Da bi se temu izognili, je pomembno, da že pri spočetju poudarjamo enakopravno vlogo očeta in matere, saj je moški konec koncev bodoči oče skupnega otroka.

Dojemanje izkušnje nosečnosti in rojstva se od kulture do kulture spreminja. Medtem ko nekatere primitivne kulture označujejo prehod v očetovstvo s posebnimi rituali, kamor spada tudi kuvada – vedenje, povezano z otrokovim rojstvom, ko se oče odpove svojim običajnim

vsakdanjim aktivnostim, pa Skušek (v Fritz, Greif, Klančnik, Lunaček, Monro, Rode, Špiranec Maurer 2000: 13) pravi, da naša kultura potlači očetovski del pričakovanja otroka in da zato prihaja do različnih psihosomatskih simptomov. Tako v zahodnih industrijskih družbah namesto o ritualni govorimo o psihosomatski kuvadi. Raziskava je namreč pokazala, da 11% pričakujočih očetov kaže naslednje simptome: izgubo apetita, zobobol, slabost in bruhanje, bolečine v križu, glavobol.

Nosečnost danes ne pomeni več izkušnje, ki jo doživlja samo mati, ampak se je v pogledu na nosečnost uveljavila starševska perspektiva, kar omogoča, da smo se začeli zavedati, da tudi očetje pri tem lahko sodelujejo na več načinov. Ob tem, da svojim ženam nudijo pomoč in oporo, gredo tudi sami skozi proces, ki jim odkriva, kaj pomeni postati oče.

Prisotnost očeta pri porodu je novejši pojav, ki je značilen za industrializirane države. V Sloveniji so moškim prvič dovolili prisostvovati porodu konec 60. oziroma v 70. letih, njegova naloga pa je bila poleg strokovnjakov nuditi bodoči mamici psihično in fizično pomoč in podporo.

Danes je prisotnost očetov pri porodu skoraj nuja. Raziskave so pokazale, da večina očetov porod dobro sprejema in ga opisuje kot dobro izkušnjo, kjer stvari začneš gledati drugače, poleg tega pa jim pomeni tudi dober začetek in vir motivacije za bolj predan način izpolnjevanja očetovskih dolžnosti.

1. 4. 4 Oče in vsakodnevna nega, skrb in vzgoja otrok

»Številne raziskave so pokazale, da se moški danes veliko bolj vključujejo v družinsko življenje kot kdaj prej, zlasti v skrb in nego otrok, znatno manj pa v domača opravila.« (Gerstel, Gallagher, 2001; Zavrl, 1999; Smeaton, 2006)

Mnoge raziskave so potrdile, da so očetje sposobni celovite (tako fizične kot emocionalne) skrbi za majhne otroke in lahko oblikujejo tako instrumentalne kot ekspresivne vloge. Lamb (1997) meni, da razen dojenja, ni na voljo nobenega dokaza za to, da imajo ženske biološke predispozicije za to, da so lahko boljši starši kot moški. Tako materin kot očetov način interakcije sta določena kulturno (po spolu ločene vloge) in ne biološko. Tako je podoba

očetov, ki niso sposobni skrbeti za majhne otroke in imajo omejeno zmožnost izražanja čustev, trdno zasidrana v zahodno kulturo.

Golombok (2001) razlaga, da so različni raziskovalci dokazali, da so očetje enako odgovorni in občutljivi kot matere. Tudi očetje so sposobni prepoznati in pravilno interpretirati dojenčkova sporočila. Sposobni so enake skrbi in nege otrok, vendar to delajo manj pogosto kot matere. Je pa Coltrane (1996) dodal, da se obseg skrbi za otroke pri očetih poveča v primeru, če so matere zaposlene.

Starševske vloge se v družinskem življenju delijo najprej po spolu starša. Moški svojo vlogo dojemajo predvsem kot podporo partnerki pri vzgoji in negi otrok, s čimer ženskam prepustijo glavno vlogo v domači sferi. Dejavniki, ki naj bi vplivali na raven očetovske vpletenosti, so naslednji: motivacija, sposobnosti in samozavest, družbena podpora ter institucionalni dejavniki in prakse, stališča posameznega očeta in hkrati tudi samih mater pa tudi kvaliteta odnosov, ki so jih imeli očetje s svojimi starši. Ne le na obseg očetove vpletenosti, temveč tudi na kvaliteto odnosov med otrokom in očetom naj bi pomembno vplivala kvaliteta odnosov med partnerjema.

Pogosto prepričanje tako moških kot žensk je, da imajo ženske pomembnejšo vlogo pri novorojenčku, očetov delež skrbi pa se pojavi kasneje, ko je manj rutinske nege (umivanja, previjanja, hranjenja) in več igre, ko se otrok bolj odziva in komunicira. Čeprav moški mnogokrat zatrjujejo, da se očetovstvo začne z rojstvom otroka, pa nekateri sami priznavajo, da so v prvih nekaj mesecih otrokovega življenja bolj pasivni glede nege in skrbi otroka.

Aktivni delež moških je zlasti v tistih skrbstvenih aktivnostih, ki so bolj prijetne, kot so igra, poučevanje, preživljanje prostega časa in aktivnosti zunaj doma, medtem ko so manj prijetna opravila (na primer negovanje bolnega otroka, spremljanje otroka k zdravniku, itd.) v domeni žensk. Raziskava (Rener 2008) je pokazala, da ko sta pri negi prisotna oba partnerja, pogosto ženska prevzame glavno vlogo in da moški ne kombinirajo opravljanja gospodinjskih del ter ukvarjanja z otroki, medtem ko ženske to počnejo pogosto.

»Novi očetje« so se sami odločili, da bodo dejavni, bolj vpleteni pri negi in vzgoji svojega otroka, hkrati pa so do neke mere ohranili značilno moški vzgojni slog. Z otrokom namreč komunicirajo na drugačen način kot matere, hočejo vzpostaviti neke vrste avtoriteto. To otroku omogoča, da lahko preizkusi svoje sposobnosti, da tekmuje in preizkuša meje. Tako se

otrok že od vsega začetka uči moškega in ženskega vedenja, ponotranja moški in ženski stereotip, ki pa počasi izgublja svojo ostrino. S tem namreč, ko otrok vidi, da tako mati kot oče poprimeta za vsa dela in sta navzoča pri vseh dejavnostih, bo tudi sam prevzel ta vzorec in ga nadaljeval v svoji družini.

1. 4. 5 Delitev dela v gospodinjstvu

Vprašanje, kako si moški in ženske delijo obveznosti v krogu družine, se prepleta z družbenimi spremembami iz preteklega stoletja (pojav žensk na trgu dela). Zaradi tega mnogi pričakujejo, da bodo moški namenili več časa gospodinjskemu delu. Toda spremembe v sferi plačanega dela so bile radikalnejše kot spremembe v domačem okolju. Zaradi družbeno pričakovanih nalog in idealov očetovstva, moški v preteklosti niso imeli dosti opravka z gospodinjskim delom, medtem ko se to danes od njih vse bolj pričakuje.

Opravljanje domačega dela je v vsakdanjem življenju pogosto razdeljeno med partnerja, vendar pa obstajajo pomembne razlike med vrstami opravil, ki jih opravljajo moški oziroma ženske in pogostostjo teh del. Raziskave so pokazale, da se je količina časa, ki ga moški preživijo doma pri opravljanju domačega dela, v zadnjih tridesetih letih počasi povečevala, vendar pa do drastičnih sprememb ni prišlo. Medtem ko ženske namenijo več časa ponavljajočim se, monotonim gospodinjskim opravilom, kot so kuhanje, čiščenje, pospravljanje, likanje in drugo, ki so časovno determinirana, nujna in potrebna, pa moški v večini opravljajo predvsem vzdrževalna dela, manjša popravila, delo v vrtu, vzdrževanje avtomobila in podobno, torej dela, ki niso strogo določena in ne potekajo kontinuirano.

Delitev gospodinjskega dela med partnerjema poteka glede na preference in čas, ki ga oseba porabi za določeno opravilo in večnost opravljanja določenega dela. Pleck (1993) meni, da je pozitivna očetovska vpletenost po navadi povezana s samozavestjo, celovito prilagoditvijo med nosečnostjo in s starševsko osveščenostjo. Čeprav naj bi moški enakovredno sodeloval pri domačih opravilih, je njegova pomoč še vedno razumljena zgolj kot pomoč pri razbremenitvi partnerke.

Seidler (1997) je zapisal: »Ženske se čutijo odgovorne za otroke in zato bodo tudi poskrbele zanje, moški pa prevzemajo predvsem materialno in finančno odgovornost, ki izhaja iz

plačanega dela. Moški se zanašajo na ženske, da bodo one tiste, ki bodo poskrbele za otroke in družinsko življenje, četudi na račun krajšega delovnega časa ali odpovedi karieri.« Tako se vrti začarani krog: ker moški večino časa delajo, da bi finančno preskrbeli družino, in tako nimajo dosti prostega časa, morajo ženske skrbeti za domače delo. Tako moški ostajajo le občasni pomočniki, ženske pa vse bolj drsijo nazaj v svojo domeno.

Peck (v Zavrl 1999: 103) pravi: »Čeprav bodo v prihodnosti številni očetje več svojega časa vložili v družinsko delo, pa vsi pari ne bodo napredovali v smeri enakosti med spoloma, in spremembe pri vpletenosti očetov v skrb za otroke in gospodinjska opravila bodo imele pogosto nasprotujoče si učinke. Nekateri pari bodo še naprej sledili konvencionalni razdelitvi dela med spoloma, medtem ko bodo drugi izbrali resnično zamenjavo vlog. Večina pa bo pristala nekje na sredini in zakonca bosta nekatera opravila razdelila med seboj, druga pa ločevala v skladu s konvencionalnimi pričakovanji. Lahko pa predvidevamo, da bo splošna smer spremembe potekala v smeri večje sprejemljivosti delitve družinskega dela med moškim in žensko.«

1. 5 POLOŽAJ OČETOVSTVA V SLOVENIJI – ZAKONODAJA

1. 5. 1 POLITIKA ENAKIH MOŽNOSTI

1. 5. 1. 1 Zakon o enakih možnostih žensk in moških

V Sloveniji je področje enakih možnosti urejeno s številnimi pravnimi mehanizmi, zakoni in ukrepi. Krovni in najbolj splošni dokument, ki obravnava problem neenakosti spolov v družbi, je Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM, Ur. l. RS, št. 59/02), ki je v veljavi od 21. junija 2002.

Zakon v prvem členu pravi, da je ustvarjanje enakih možnosti naloga celotne družbe in pomeni odstranjevanje ovir za vzpostavljanje enakosti spolov, zlasti s preprečevanjem in odpravljanjem neenakega obravnavanja spolov kot oblike diskriminacije v praksi, ki izvira iz tradicionalno in zgodovinsko pogojenih različnih družbenih vlog, ter ustvarjanje pogojev za vzpostavljanje enake zastopanosti obeh spolov na vseh področjih družbenega življenja.

V četrtem členu zakon opredeli enakost spolov, in sicer: »Ženske in moški so enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic.«

Pomanjkljivost ZEMŽM je v tem, da uveljavlja enakost možnosti predvsem v javni sferi, saj je namen zakona v zagotavljanju enakih možnosti za ženske in moške »...na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja«, pri tem pa se pozablja, da zagotavljanje enakih možnosti v javni sferi ne more voditi k enakosti spolov, če pri tem ni upoštevana in obravnavana tudi zasebna sfera.

V ZEMŽM področje zasebnega, družinskega življenja, kot ga določata Zakon o delovnih razmerjih in Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ni niti omenjeno, pa čeprav je stopil v veljavo že pred obema omenjenima zakonoma.

Kot pravi Renner (2005), bi moral ZEMŽM kot splošen in kroven zakon, ki pokriva področje enakosti spolov, vsaj prepoznati pomembnost zasebne sfere, sfere družinskega življenja in tako izpostaviti vprašanje enakosti spolov v družinskem življenju, ne pa da slednjega popolnoma zanemarija.

1. 5. 1. 2 Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005 - 2013)

Je temeljni dokument, ki obravnava enakost spolov v družbi, določa cilje, ukrepe in nosilce teh ukrepov za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških v obdobju od leta 2005 do 2013. Obravnava področje celotne družbe, ki vključuje tako zasebno kot javno sfero.

Enakost spolov je v Resoluciji opredeljena kot »sprejemanje razlik oziroma drugačnosti med ženskami in moškimi ter enako vrednotenje teh razlik in različnih družbenih vlog«. To pomeni, da se politika enakosti spolov zavzema za partnerstvo med spoloma in delitev odgovornosti pri odpravljanju neravnovesij v javnem in zasebnem življenju.

Zasebna sfera se v Resoluciji pojavi v dveh poglavjih, in sicer v navezavi na trg dela in zaposlovanje, kjer je obravnavano razmerje delo – družina in pa v kontekstu družinskega

življenja. V poglavju o delu, kjer v podpoglavju o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja, le to predstavlja enega izmed pogojev za »uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi, še posebej pri zaposlovanju in na trgu dela«. Resolucija tako določa, da morajo biti vzpostavljeni različni mehanizmi na ravni delodajalk in delodajalcev, in sicer bolj fleksibilne oblike dela, prilagojeni urniki dela in dodatna usposabljanja za oba spola ter tekmovanja za družini prijazno podjetje.

Nadalje, poglavje o odnosih med spoloma in podpoglavje o družinskem življenju in partnerstvu se neposredno osredotočita na pomen zasebne sfere kot pomembnega dela družbenega življenja pri zagotavljanju enakosti med spoloma. Tako je v Resoluciji poudarjeno: »Enakovredno partnerstvo in uravnotežena vloga žensk in moških v družinskem življenju sta temelj uresničevanja enakih možnosti v širšem družbenem kontekstu«.

Poudarek je tudi na vključevanju moških v družinsko življenje, in sicer z možnostjo koriščenja očetovskega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ter ukrepih, ki bi spodbudili koriščenje očetovskega dopusta, zlasti neplačanega dela dopusta in uravnoteženo delitev dopusta za nego in varstvo otrok med starša.

Resolucija izpostavi kot temeljni cilj »enakovredno delitev družinskega dela med ženskami in moškimi ter odgovorno partnerstvo in starševstvo« ter opredeli posebna cilja, in sicer »odpravljanje obstoječih stereotipov o vlogah žensk in moških v družini ter enakovredna porazdelitev družinskega dela in starševskih odgovornosti med partnerjema« in »bolj odgovorno in kakovostno partnerstvo in starševstvo«.

1. 5. 2 POLITIKA DELA IN DRUŽINSKA POLITIKA

1. 5. 2. 1 Zakon o delovnih razmerjih

Usklajevanje dela in družinskih obveznosti ureja tudi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR, Ur. l. RS, št. 103/07).

187. člen pravi, da imajo delavci zaradi nosečnosti in starševstva pravico do posebnega varstva v delovnem razmerju in da mora delodajalec delavcem omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti.

191. člen delodajalcem nalaga, da so delavcu dolžni zagotavljati pravico do odsotnosti z dela ali krajšega delovnega časa zaradi izrabe starševskega dopusta, določenega z zakonom.

Kljub temu pa se lahko delavcu, ki neguje otroka, starega do treh let, naloži opravljanje nadurnega dela ali dela ponoči, vendar le na osnovi njegovega predhodnega soglasja. Glede na vedno višje zahteve in pričakovanja na trgu dela, to v praksi lahko pomeni, da starši, ki so na primer zaposleni za določen čas, z zagovarjanjem pravice do časa, ki je namenjen skrbi otroka, lahko tvegajo svojo zaposlitev. Podobno velja tudi za starše otrok, starih do sedem let ali starše hudo bolnih otrok, ki živijo v enostarševskih družinah. Celo tem staršem se lahko po njihovem predhodnem pisnem soglasju naloži nadurno ali nočno delo.

Tako se zdi, da zakonodaja, ki se nanaša na delovna razmerja, ne vključuje reguliranja delovnih in družinskih obveznosti, temveč se slednje obveznosti obravnavajo kot zasebna stvar vsakega posameznika. Znotraj trga dela v slovenskem prostoru ni niti mehanizmov, ki bi spodbujali ustvarjanje družinam prijaznega delovnega okolja.

Kot pravi Renner (2005), gre pravzaprav za neprestano prilagajanje družinskega življenja potrebam trga dela, medtem ko v obratni smeri ne poteka veliko dialogov. Od moških se v primerjavi z ženskami pričakuje manj pogosto izpostavljanje potrebe po času za skrb in nego otrok, kar tudi predstavlja oviro za hitrejše vključevanje moških v skrb za otroke.

Naraščanje občutljivosti za pravice človeka, med katerimi je ena prvih enakost pred zakonom, in naraščanje deleža žensk med zaposlenimi sta potrebo po usklajevanju delovnega in družinskega življenja še okrepila. Kot navaja Kavar Vidmar (1996: 498), se države podpisnice

EU »zavedajo, da je treba spremeniti tradicionalno vlogo moškega in ženske v družbi ter v družini, da bi dosegli popolno enakost med moškimi in ženskami«.

Potrebna bi bila torej sistemska politika, ki bi zaobjela tudi to izjemno pomembno področje in s tem poenotila odnos do izvajanja starševskih vlog.

1. 5. 2. 2 Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih

Očetovstvo in s tem celotno družinsko politiko pri nas izvaja država s svojo zakonodajo. Država s svojimi ukrepi na tem področju namreč lahko v veliki meri vpliva na to, v kolikšnem obsegu se bodo očetje aktivno vključevali v skrb za otroke. Eden izmed najpomembnejših zakonov na področju družinske politike je Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSVDP, Ur. l. RS, št. 10/08), ki je bil prvič sprejet leta 2003. Pomemben je, ker je na novo opredelil pravice iz zavarovanja za starševsko varstvo, pa tudi na splošno je ta zakon v primerjavi z zakoni, ki so predhodno urejali varstvo starševstva, bolj nevtralen in tako predstavlja okvir za možnost uresničevanja večje egalitarnosti med spoloma.

Pravice iz zavarovanja za starševsko varstvo so razdeljene na starševski dopust, starševsko nadomestilo in na pravico do krajšega delovnega časa ter pravico do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva.

Starševski dopust obsega štiri oblike, in sicer porodniški dopust, očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka ter posvojiteljski dopust.

Porodniški dopust traja 105 dni in je namenjen pripravi na porod in varstvu otroka takoj po porodu. Ta pravica pripada le materam, pod določenimi pogoji (na primer, če mati umre, zapusti otroka oziroma na podlagi mnenja zdravnika ni sposobna za samostojno življenje in delo) pa tudi očetom.

Očetovski dopust pred uvedbo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ni obstajal. V informacijski brošuri Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, z naslovom Zavarovanje za starševsko varstvo, je opredeljen kot »dopust namenjen očetom, da bi že v najnežnejši otrokovi dobi skupaj z mamico sodelovali pri njegovi negi in varstvu«. Obsega 15 plačanih dni, ki jih mora oče izrabiti do otrokovega dopolnjenega šestega meseca starosti v

obliki polne odsotnosti z dela ter 75 dni neplačanega dopusta (država zagotavlja le prispevke za socialno varnost od minimalne plače) v obliki polne odsotnosti z dela najdalj do tretjega leta otrokove starosti. Posebnost dopusta je njegova neprenosljivost – se pravi, da je namenjen izključno očetom. Hkrati pa je pravica do očetovskega dopusta tudi izključevalna pravica, saj temelji na zaposlitvenem statusu moškega, kar pomeni, da te pravice nimajo študentje, tujci in brezposelni.

Tretja oblika starševskega dopusta je dopust za nego in varstvo otroka. Obsega 260 dni po preteku porodniškega dopusta in ga lahko uveljavlja eden od staršev ali oba. Naziv dopusta je sicer nevtralen, prav tako ni izpostavljenih preferenc, kateri od staršev naj bi ga koristil.

Zadnja oblika dopusta pa je posvojiteljski dopust, ki je namenjen posvojiteljem oziroma osebi, kateri je otrok zaupan v varstvo in vzgojo z namenom posvojitve. Izrazi se lahko v strnjenem nizu ob polni ali delni odsotnosti z dela, enega ali obeh staršev hkrati, pri čemer skupno trajanje dopusta ne sme presegati 150 dni oziroma 120 dni.

Starševsko nadomestilo obsega 100% osnove plače v zadnjem letu, ob pogoju, da je bil/a upravičenec/ka v zadnjem letu v celotnem obdobju zavarovan/a, pri čemer znaša minimalno starševsko nadomestilo 55% minimalne plače v RS oziroma največ dva in pol mesečne plače v RS.

Z zagotavljanjem pravice do krajšega delovnega časa do otrokovega tretjega leta starosti zaradi starševstva, se ponuja tudi formalna možnost za usklajevanje dela in družine. Eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, ima pravico delati krajši delovni čas, mora pa obsegati najmanj polovično tedensko obveznost.

Če primerjamo Slovenijo z ostalimi državami v Evropi, je naša zakonodaja po obsegu, višini nadomestil in fleksibilnosti oblik starševskih dopustov primerljiva z najboljšimi trenutno obstoječimi shemami dopustov in nadomestil zanje v Evropi. Nekateri avtorji, ki se ukvarjajo s primerjalnimi analizami, tako govorijo o Sloveniji kot o Švedski na jugu.

Švedsko se pogosto navaja kot državo z najbolj zglednimi ukrepi, kot so na primer zelo uspešno kombiniranje plačanega dela in skrbi za otroke, subvencionirano otroško varstvo, visoke starševske podpore, spodbujanje krajših intervalov med rojstvi otrok, večje možnosti napredovanja za ženske, delo s skrajšanim delovnim časom, itd. Švedska je že leta 1974

uvedla do šest mesecev plačanega dopusta, ki sta ga lahko koristila tako mati kot oče otroka. Ta reforma o dopustu je temeljila na dveh elementih, ki sta bila za očete zelo privlačna, in sicer dvotedenski posebni očetovski dopust, ki se ni mogel prenesti na mater in denarno nadomestilo, ki je bilo posebej ugodno za starše z visokimi prihodki, v večini primerov torej za očete. Švedska je bila že takrat država z najdaljšim starševskim dopustom med tedanjimi kapitalističnimi državami. Čeprav se je očetovski dopust tam dokaj hitro uveljavil, pa ga očetje skoraj niso jemali. Razlog je bil v tem, da je skupni dopust trajal samo šest mesecev, ta čas pa so hotele matere v veliki meri imeti samo zase. Tudi zaradi tega se je starševski dopust vse skozi podaljševal in tako imajo starši na Švedskem danes skupaj 450 dni dopusta, od tega je plačan dopust na podlagi zavarovanja 360 dni, 6 mesecev za očeta in 6 mesecev za mater, v primeru da oče ne koristi očetovskega dopusta, pa samo 330 dni. Vsak od staršev ima izključno pravico do 30 dni, ki je neprenosljiva, ostalih 300 dni pa se individualno razdeli med starša po dogovoru. Za 60 dni znaša denarno nadomestilo 90% bruto dohodka, za preostalih 300 dni 80%, za nezaposlene pa se izplačuje dnevni znesek. Pomembna značilnost programov starševskega dopusta na Švedskem je velika prilagodljivost, možno je namreč delo s skrajšanim delovnim časom, starša pa lahko tudi izmenično jemljeta občasni dopust, kadar ga potrebujeta za skrb in nego otroka. Posledica vseh teh ugodnosti ter akcije vključevanja očetov v skrb za otroke in gospodinjska dela je danes ta, da večina očetov koristi očetovski dopust, skoraj vsak drugi nov oče pa vzame tudi nekaj starševskega dopusta. (Rener 2008)

Skandinavske države – Danska, Švedska, Finska, Norveška – so prepoznane kot nosilke vključevanja očetov v skrb za otroke. Imajo razvite tako aparate za doseganje enakosti spolov kakor tudi vsaj nekaj na moških osredotočenega razvoja politike.

Kot pravi Rener (2008), zaradi mnogih prepletenih razlogov sama pravica očetov do starševskega in očetovskega dopusta v celotni UE še ne prinaša zelenega učinka. Kot najpogostejši razlog navaja finančni vpliv različnih stopenj plačila nadomestila očetom za čas koriščenja dopusta. Očetje, ki imajo večje dohodke od mater, se navadno ne odločajo za koriščenje dopusta, saj bi slednji pomenil preveliko finančno obremenitev družinskega proračuna. Poleg tega se zdi problematičen tudi sam obseg dni, ki jih očetje lahko koristijo za skrb in nego otroka, saj je premajhen, da bi dejansko vplival na enakomernejšo delitev skrbi med oba starša. Koriščenje zakonskih pravic je odvisno tudi od organizacijske in družbene kulture, ki določa vlogo žensk in moških v skrbi za otroke, od fleksibilnosti programov, trga

dela oziroma odnosa delodajalca in dojemanja možnosti napredovanja ter izobrazbene ravni staršev.

Da bi bil želeni cilj, ki ga je država hotela doseči z ukrepom očetovskega dopusta, dosežen, bi bilo potrebno uvesti dodatne mehanizme usklajevalnih politik, na primer boljše usklajevanje družinskih in delovnih obveznosti po preteku starševskega dopusta, podpora in spodbujanje enakopravnosti spolov s strani medijev itd.

1. 5. 3 OČETOVSKI DOPUST V SLOVENIJI

»Uporaba očetovskega dopusta naj bi s strani očetov pripomogla k prilagajanju očetov na starševske zahteve, spodbujala večjo vključenost in navezanost z otroki in povečala delitev obveznosti skrbi za otroke z materami« (Wisensale v Renner 2008: 101).

Po podatkih Statističnega urada RS delež očetov, ki koristijo vsaj prvi del (plačanega) očetovskega dopusta, narašča. Leta 2005 so očetje v povprečju izkoristili 8 dni očetovskega dopusta, v letu 2007 pa že 14 dni plačanega dopusta. Leta 2003 je očetovski dopust izkoristilo 10. 971 oz. 63, 0% očetov. Podatki za leto 2004 kažejo, da je bilo na centrih za socialno delo izdanih 12.667 odločb o očetovskem dopustu, kar predstavlja osem odstotkov več očetov kot leto prej. Leta 2007 pa je ukrep koristilo 15. 289 očetov živorojenih otrok oziroma 76% očetov. Neplačani očetovski dopust s plačilom prispevkov je v letu 2006 izkoristilo 10% očetov, v letu 2008 pa že slabih 15% očetov. V letu 2007 so očetje v povprečju izkoristili 39 dni neplačanega očetovskega dopusta.

Tabela 1. 5. 3: Koriščenje očetovskega dopusta po letih, Slovenija

leto	število očetov	
	OČD do 15 dni	OČD več kot 15 dni
2004	12.667	/
2005	11.308	/
2006	14.098	1.441
2007	15.289	1.943
2008	15.800	2.352

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Podatki ministrstva tudi kažejo, da so leta 2007 deleži očetovskega dopusta najnižji v severovzhodnem delu Slovenije - ki je tudi sicer znan kot gospodarsko in zaposlitveno šibkejši del države, najvišji delež pa je v Upravni enoti Ilirska Bistrica in Idrija. Rener (2008) meni, da so razlogi za tolikšne razlike v odločitvah očetov za koriščenje očetovskega dopusta manjše v gospodarsko manj razvitih predelih. Zanimivo je tudi to, da je Idrija, ki ima najvišji delež očetov, ki koristijo očetovski dopust, hkrati tudi upravna enota z najmanjšo stopnjo registrirane brezposelnosti v državi.

Čeprav število očetov, ki koristi očetovski dopust, narašča, pa na drugi strani podatki kažejo na zanemarljiv delež očetov, ki koristijo dopust za nego in varstvo otroka. Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je leta 2007 dopust za nego in varstvo koristilo le 5% očetov živorojenih otrok.

Če povzamemo, lahko rečemo, da v teoriji zakonodaja sama ne izpostavlja preferenc glede starševskih vlog, ampak naj bi bila naravnana k enakopravnejši skrbi za otroke med staršema. Če pa pogledamo zakon v praksi, vsaj tako kažejo raziskave, pa se je pokazalo, da očetje ne posegajo po možnostih udeležbe pri negi, varstvu in vzgoji otrok tako pogosto kot bi glede na fleksibilnost shem lahko pričakovali. Čeprav Rener (2008: 98) pravi, da »... ukrep očetovskega dopusta lahko štejemo kot pozitivnega pri spodbujanju in promociji aktivnega očetovstva in očetovanja«, pa je v Sloveniji treba narediti še marsikaj, da bi dosegli učinke ukrepa kot so ga dosegli v skandinavskih državah.

2. PROBLEM

V raziskavi sem poskušala ugotoviti, koliko je uporaba ukrepa očetovskega dopusta med očeti ljubljanske in severnoprimske regije sploh razširjena, kakšne so starostne razlike med očeti, ki so koristili očetovski dopust in očeti, ki ga niso, kateri dejavniki vplivajo na odločitev o koriščenju ukrepa in kakšni so vzroki za to. S katerimi ovirami se očetje srečujejo pri uveljavljanju in koriščenju omenjene zakonske možnosti, kako delovno okolje vpliva na koriščenje ukrepa ter katere naloge v zvezi s skrbjo za otroke oziroma gospodinjska dela očetje opravljajo med koriščenjem očetovskega dopusta in po preteku le-tega in kakšen učinek ukrep sploh ima.

Hipoteze:

H1: Med očeti, ki so koristili očetovski dopust in očeti, ki ga niso, obstaja razlika v starosti.

H2: Med očeti, ki so koristili očetovski dopust in med očeti, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovi izobrazbi.

H3: Med očeti, ki so koristili očetovski dopust in med očeti, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovem zaposlitvenem statusu.

H4: Odnos delodajalca do koriščenja očetovskega dopusta vpliva na odnose na delovnem mestu.

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

Raziskava je kvantitativna, kar pomeni, da je narejena na podlagi podatkov, ki so pridobljeni s standardiziranimi merskimi instrumenti, v mojem primeru je to vprašalnik. Hkrati pa je tudi deskriptivna oziroma opisna, saj sem v njej skušala raziskati pomen in učinke očetovskega dopusta ter komparativna, ker sem primerjala, v čem se razlikuje skupina očetov, ki je koristila očetovski dopust in skupina očetov, ki omenjenega ukrepa ni izrabila ter kakšne so razlike med očetmi, ki so koristili očetovski ukrep, a prihajajo iz različnih regij.

Na podlagi 49 vrnjenih vprašalnikov iz severnoprimske regije (Kobarid, Tolmin) in 67 vprašalnikov iz ljubljanskega območja, sem skušala ugotoviti, koliko je sploh razširjena uporaba ukrepa očetovskega dopusta med očetmi omenjenih regij, kakšne so razlike v starosti med očetmi, ki so koristili očetovski dopust in očetmi, ki ga niso, kateri dejavniki vplivajo na odločitev o koriščenju ukrepa in kakšni so vzroki za to. S katerimi ovirami se očetje srečujejo pri uveljavljanju in koriščenju omenjene zakonske možnosti, kako delovno okolje vpliva na koriščenje ukrepa ter katere naloge v zvezi s skrbjo za otroke oziroma gospodinjska dela očetje opravljajo med koriščenjem očetovskega dopusta in po preteku le-tega in kakšen učinek ukrep sploh ima.

Spremenljivke in indikatorji, ki sem jih v svoji raziskavi vzela pod drobnogled, so naslednji:

1. Spremenljivka: starost očetov, ki so/niso koristili očetovski dopust.
2. Spremenljivka: dejavnika, ki vplivata na razlike med očetmi, ki so/niso koristili očetovskega dopusta.

Indikatorji: -Izobrazba: osnovnošolska; poklicna; srednješolska; višja; visoka; univerzitetna; magistrska/ doktorska.

-Zaposlitvena aktivnost; zaposlen – javni/zasebni sektor; samozaposlen; kmetovalec; brezposeln.

3. Spremenljivka: vpliv delovnega okolja.

Indikatorji: - Odnosi na delovnem mestu: dobri (prijateljski, korektni); slabi (tekmovalni, konfliktni, napeti).

-Odnos partnerke, sorodnikov, prijateljev, sodelavcev in delodajalca sem raziskovala s tristopenjsko lestvico, in sicer zelo dober; niti dober niti slab; slab.

Domnevni odnosi med dvema spremenljivkama:

- Slab odnos delodajalca do odločitve o izrabi očetovskega dopusta → slabi odnosi na delovnem mestu
- Dober oziroma niti dober niti slab odnos delodajalca do odločitve o izrabi očetovskega dopusta → dobri odnosi na delovnem mestu

3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

V raziskavi sem podatke zbirala s pomočjo vprašalnika, ki obsega 21 vprašanj, od tega je večina vprašanj zaprtega tipa, tri pa so odprtega tipa. Sestavljen je na podlagi relevantne zakonodaje, ki zadeva področje starševskega varstva in delovnih razmerij.

Vsebinsko je vprašalnik razdeljen na več sklopov, in sicer prvi del zajema vprašanja, ki se nanašajo na dejavnike, ki vplivajo na koriščenje očetovskega dopusta. Tako sem vse očete spraševala po starosti, stopnji izobrazbe, statusu delovne aktivnosti, po tipu družine, iz katere izhajajo ter po njihovem sedanjem družinskem statusu, kakšna stališča zastopajo glede nalog in vlog spola v zvezi s skrbjo za otroke in opravljanja gospodinjskih del. Drugi sklop vprašanj je bil namenjen izključno očetom, ki so koristili ukrep očetovskega dopusta, in sicer sem jih spraševala, koliko dni ne/plačanega dopusta so koristili, na kakšen način so se seznanili z možnostjo očetovskega dopusta, iz kakšnih razlogov so se zanj odločili, na katere ovire so pri tem naleteli, kakšen odnos je imela do odločitve o koriščenju ukrepa okolica, kakšni so njihovi odnosi na delovnem mestu, katere aktivnosti v zvezi s skrbjo za otroke in gospodinjska dela so opravljali v času koriščenja dopusta ter katere po njegovem preteku, ali so morali med koriščenjem dopusta opravljati tudi službene dolžnosti in kakšne so njihove

namere glede izrabe neplačanega dopusta. Tretji sklop vprašanj pa se je nanašal na koristi oziroma pomanjkljivosti očetovskega dopusta ter predloge in mnenja v zvezi z njegovo izboljšavo.

Vprašalnik ima naslednje merske karakteristike: 1) *veljavnost*: z vprašalnikom pridobimo podatke, ki nam prikažejo pomen in učinke očetovskega dopusta. 2) *objektivnost*: rezultat je odvisen le od dejanskega stanja anketiranih, saj so vprašalnike izpolnjevali sami, ne da bi kdo vplival na njihovo mnenje. Glede *zanesljivosti* vprašalnika ni podatkov, saj še ni bilo narejenih podobnih raziskav na tem področju pri istem vzorcu.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Raziskava je zajela skupno 116 očetov, ki so imeli vpisane otroke v vrtcih Kobarid, Tolmin, Jarše in Najdihojca, v času od 27. 3. do 6. 5. 2009, in sicer 49 očetov s področja severnoprimorske regije, od tega 26 očetov iz kobariške in 23 očetov iz tolminske, ter 67 očetov iz ljubljanske regije, od tega 24 očetov iz Vrtca Jarše in 43 očetov iz Vrtca Najdihojca. Ciljna populacija so bili očetje, ki so koristili očetovski dopust, takih je bilo skupaj 90. Hkrati pa sem v raziskavo zaradi primerjave vključila tudi tiste očete, ki ukrepa niso izrabili, takih je bilo 26. Starost očetov se razteza od 24 do 53 let.

Izbor vrtcev je temeljil na subjektivni izbiri raziskovalne skupine, in sicer na podlagi dveh kriterijev. Prvo merilo se je nanašalo na geografsko področje, saj sem želela raziskovati pomen in učinke očetovskega dopusta na območju Ljubljane kot primer urbanega središča in na območju severne Primorske kot primer ruralnega področja.

Drugi dejavnik, ki je vplival na izbiro in nadaljnje sodelovanje vrtcev, je bila njihova odzivnost – pripravljenost za sodelovanje.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Da bi zajela kar največji vzorec očetov, ki so koristili očetovski dopust, sem se odločila, da vprašalnike razdelim po vrtcih, saj je tam največja populacija moških, za katere sem smatrala, da so koristili ukrep. Zbiranje podatkov je potekalo tako, da sem najprej po elektronski pošti poslala prošnjo skupaj z vprašalnikom na elektronske naslove vseh vrtcev, ki delujejo na območju Ljubljane in severnoprimske. Od vseh vrtcev so mi na prošnjo odgovorili le štirje, in sicer dva iz ljubljanske regije (Vrtec Jarše in Najdihojca) ter dva iz severnoprimske (Vrtec Tolmin in Kobarid). Po vnaprejšnjem dogovoru z ravnateljicami sem na vrtce odnesla skupno 500 vprašalnikov. Vzgojiteljice so vprašalnike razdelile staršem, ko so le – ti prišli po otroke v vrtec. Vprašalniki so bili tako razdeljeni staršem otrok vseh starostnih skupin, tj. od enega do šestega leta starosti. Izpolnjene vprašalnike so starši vrnil vzgojiteljicam oziroma v za to namenjene škatle v vrtcih, kar je omogočalo anonimnost očetov. Anketiranje je potekalo od 27. 3. do 28. 4. 2009 v vrtcih Tolmin in Kobarid ter od 8. 4. do 7. 5. 2009 v Vrtcu Jarše in Najdihojca. Anketiranje v slednjih vrtcih ni bilo izvedeno istočasno, ker sem odobritev za izvajanje raziskave dobila kasneje kot od vrtcev v Kobaridu in Tolminu.

Razdeljenih je bilo 500 vprašalnikov, nazaj sem dobila izpolnjenih skupno 116, in sicer 49 vprašalnikov iz Kobarida in Tolmina ter 67 iz Ljubljane. Stopnja sodelovanja tako znaša 23%. Od vseh vrnjenih vprašalnikov očetovskega dopusta ni koristilo 26 očetov (22%), 90 (78%) očetov pa ga je koristilo.

Ker je vprašalnike vrnilo relativno majhno število očetov, predpostavljam, da so odgovarjali predvsem očetje, ki se jim zdi obravnavana tema zanimiva. Hkrati pa lahko relativno nizko odzivnost pojasnimo tudi z dejstvom, da je tak način zbiranja podatkov za raziskave vse bolj pogost in tako nekateri starši ne želijo sodelovati pri velikem številu anket.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

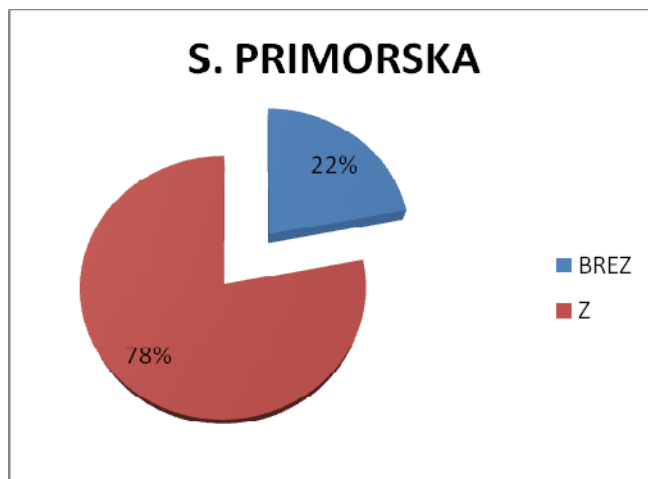
Zbrane podatke sem obdelala kvantitativno. Obdelani so bili s pomočjo računalniškega programa Microsoft Excel. Podatke iz anket sem vpisala v zbirnik podatkov v programu Microsoft Excel, ki je bil podlaga za nadaljnje raziskovanje. Zbrane podatke sem na koncu prikazala še z grafi in jih interpretirala.

Pri obdelavi podatkov sem uporabila naslednje statistične mere:

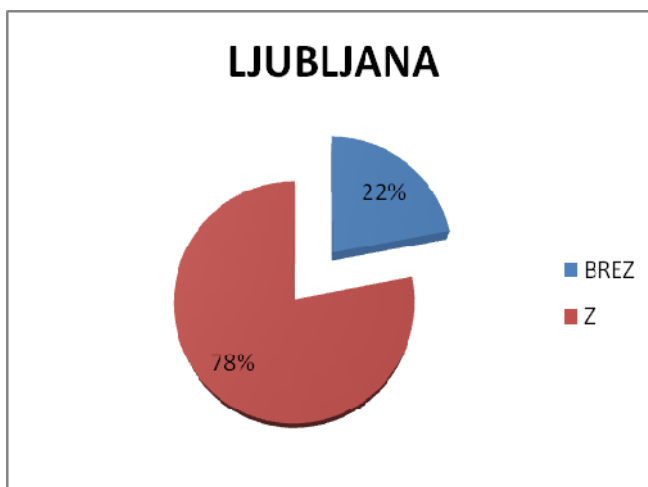
- Aritmetično sredino sem izračunala pri ugotavljanju povprečne starosti očetov, ki prihajajo iz severne Primorske in Ljubljane in so koristili očetovski ukrep oziroma pri očetih, ki ga niso; povprečno število in starost otrok, ki jih imajo očetje z očetovskim dopustom; povprečno število koriščenja dni plačanega oziroma neplačanega dopusta. Izračunala sem jih s programom Microsoft Excel.
- Kontingenčno tabelo sem uporabila pri ugotavljanju medsebojne povezanosti dveh kategoričnih spremenljivk, in sicer kako odnos delodajalca do koriščenja očetovskega dopusta vpliva na odnose ne delovnem mestu.
- Izračun hi-kvadrata sem uporabila za potrditev hipoteze, da med očeti, ki so koristili očetovski dopust in med očeti, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v stopnji njihove izobrazbe in zaposlitvenem statusu ter o povezanosti odnosa delodajalca do koriščenja očetovskega dopusta in odnosov ne delovnem mestu.
- T-preizkus sem uporabila za preverjanje hipoteze, da med očeti, ki so koristili očetovski dopust in med očeti, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovi starosti.

4. REZULTATI

Graf 4. 1: Vzorec severnoprimske regije

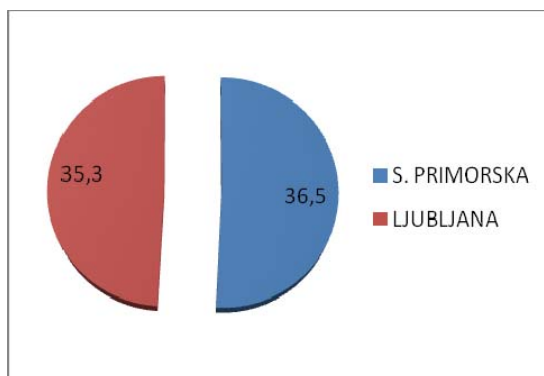

Graf 4. 2: Vzorec ljubljanske regije

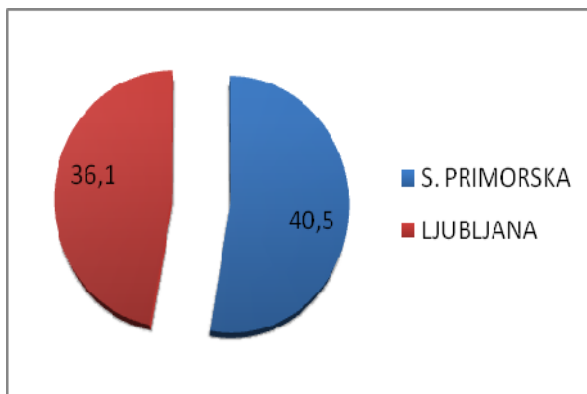
Vseh anketiranih skupaj je bilo 116 očetov, od tega 26 očetov (22%) ni koristilo očetovskega dopusta, 90 očetov (78%) pa ga je izrabilo. Od vseh očetov, ki dopusta niso koristili, jih je bilo 58% iz ljubljanske regije, 42% pa iz severnoprimske. Od vseh očetov, ki so očetovski dopust izkoristili, pa jih je 58% iz ljubljanske regije, 42% pa iz severnoprimske.

Graf 4. 3: Povprečna starost očetov, ki so koristili očetovski dopust

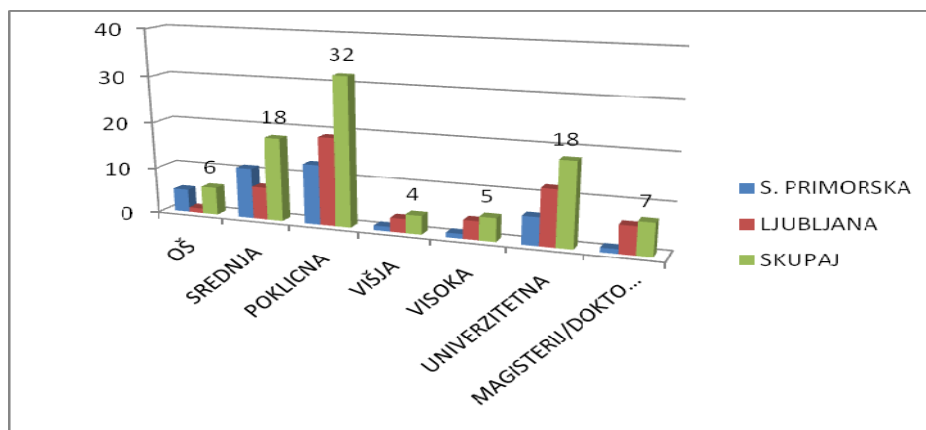
Starostna struktura anketiranih moških kaže, da so očetje, ki prihajajo iz ljubljanske regije in so koristili očetovski dopust, stari med 24 in 53 let, njihova povprečna starost je 35, 3 let, medtem ko se starost očetov, ki prihajajo iz severnoprimske regije, giblje med 28 in 47 let, povprečna starost le-teh pa znaša 36, 5 let. Povprečna starost vseh očetov, ki so koristili očetovski dopust, je 35, 8 let. Polovica očetov spada v starostno skupino od 20 do 35 let, polovica pa v skupino od 36 do 53 let.

Graf 4. 4: Povprečna starost očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili

Povprečna starost anketiranih, ki niso koristili očetovskega dopusta in prihajajo iz ljubljanske regije je 36,1 let, medtem ko povprečna starost očetov iz severnoprimske znaša 40, 5 let. Povprečna starost vseh očetov, ki niso koristili ukrepa, je 37, 9 let. 2/3 vseh očetov spada v starostno skupino od 36 do 53 let, dobra tretjina očetov pa v skupino od 20 do 35 let.

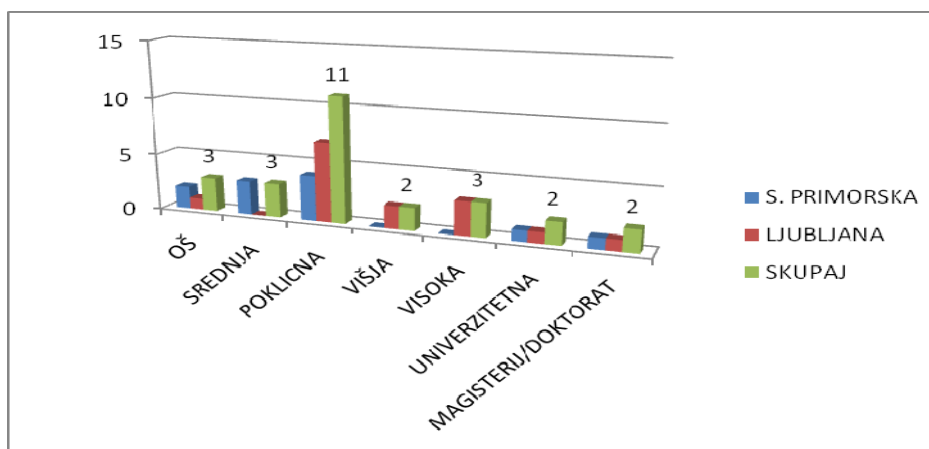
Graf 4. 5: Izobrazba očetov, ki so koristili očetovski dopust

Glede na izobrazbeno strukturo ima največ očetov iz ljubljanske regije, ki so koristili očetovski dopust, končano poklicno šolo (36%), 23% očetov ima univerzitetno stopnjo izobrazbe, 13% pa ima končano srednjo šolo. Med očetje, ki prihajajo iz severnoprimske regije pa jih ima največ dokončano poklicno (34%), sledijo očetje z srednjo šolo (29%), 16% očetov pa ima univerzitetno stopnjo izobrazbe. Takih, ki imajo končano le osnovno šolo je 13% (ljubljski očetje le slaba 2%), in takih, ki imajo končano magistrsko/doktorsko stopnjo sta dobra 2%, medtem ko ima to izobrazbo končano dobrih 11% ljubljanskih očetov.

Največ očetov (36%) ima dokončano poklicno šolo, 28% jih ima univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko izobrazbo, 7% vseh očetov pa ima zaključeno osnovno šolo. 62% vseh očetov, ki so koristili očetovski dopust ima končano osnovnošolsko, srednjo ali poklicno šolo, 38% pa ima višjo, visoko, univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko izobrazbo.

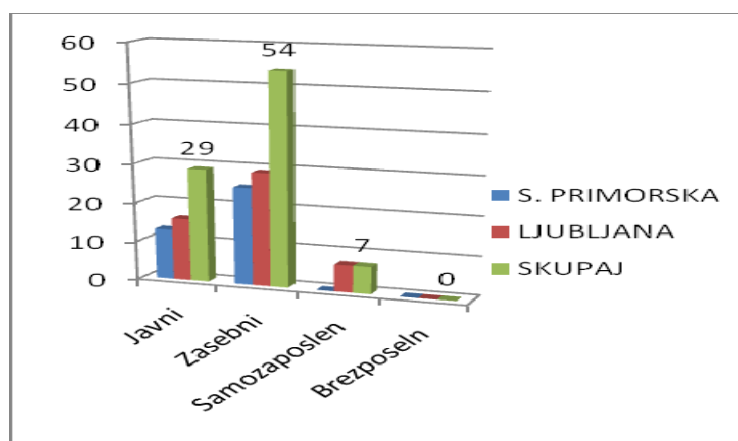
Graf 4. 6: Izobrazba očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili

Med vsemi očetmi, ki niso koristili očetovskega dopusta, jih ima največ dokončano poklicno šolo (83%), 15% očetov ima dokončano univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko izobrazbo, 11% pa jih ima dokončano osnovno šolo. 65% vseh očetov ima zaključeno osnovnošolsko, srednješolsko oziroma poklicno šolo, medtem ko ima dokončano višjo, visoko univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko izobrazbo 35% vseh očetov.

Izkazalo se je, da ima največ očetov (tako tistih, ki so dopust koristili kot tistih, ki ga niso) dokončano poklicno šolo. Pokazalo pa se je tudi, da imajo tisti očetje, ki niso koristili očetovskega dopusta, malo nižjo izobrazbo (slabi 2/3 ima dokončano osnovno, srednjo ali poklicno šolo), medtem ko ima 38% očetov, ki so dopust koristili, končano višjo, visoko, univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko stopnjo).

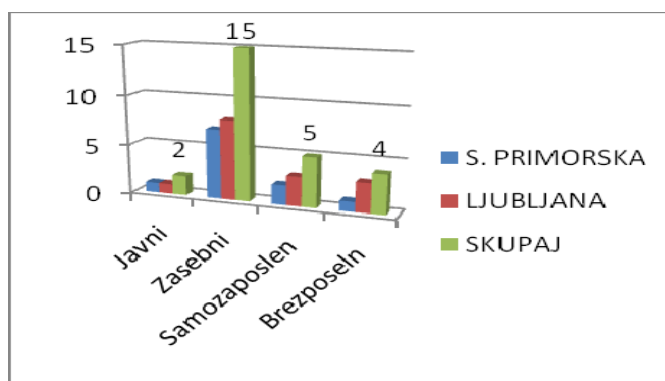
Graf 4. 7: Zaposlitvena struktura očetov, ki so koristili očetovski dopust

Iz grafa je razvidno, da je 87% očetov iz ljubljanske regije zaposlenih, od tega 31% v javnem sektorju, 56% pa v zasebnem, 13% očetov pa je samozaposlenih. Iz severnoprimske regije pa je 66% očetov zaposlenih v zasebnem sektorju, 34% pa v javnem. Brezposelnih ni.

Med vsemi očetmi, ki so koristili očetovski dopust, je 83% zaposlenih, od tega 32% v javnem sektorju, 60% pa v zasebnem. Brezposelnih ni.

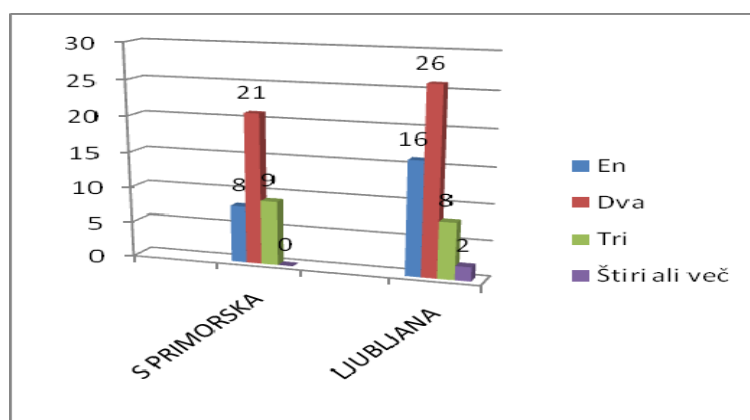
Graf 4. 8: Zaposlitvena struktura očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili

Največ očetov, ki niso koristili očetovskega dopusta, je zaposlenih (65%), od tega v zasebnem sektorju 88%, v javnem pa 12%. 19% vseh očetov je samozaposlenih, 15% pa jih je brezposelnih.

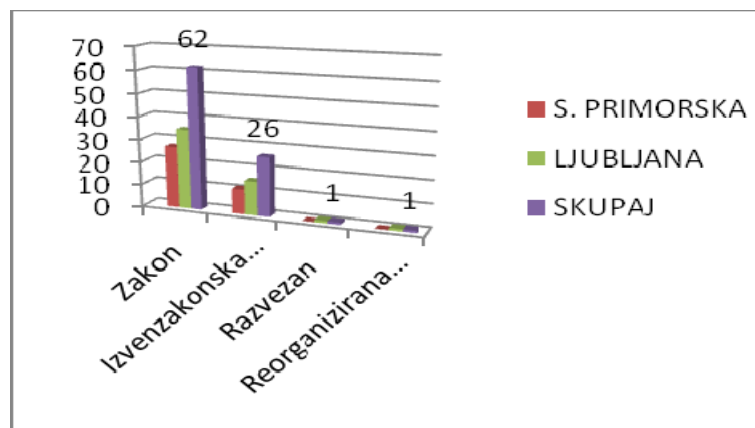
Izkazalo se je, da je največ očetov zaposlenih, in sicer 83% tistih, ki so koristili dopust, in 65% tistih, ki ga niso koristili. Večina očetov je zaposlena v zasebnem sektorju, in sicer 60% tistih očetov, ki so dopust koristili, in 88% tistih, ki ukrepa niso koristili. Med tistimi očeti, ki dopusta niso koristili, jih je veliko samozaposlenih (19%), 15% pa jih je brezposelnih. Slednjih med tistimi, ki so dopust koristili ni, samozaposlenih pa je bistveno manj (8%).

Graf 4. 9: Število otrok v družini

Tako očetje iz ljubljanske regije kot tudi očetje iz severnoprimske imajo najpogostejše 2 otroke (52% vseh očetov), 27% vseh očetov ima 1 otroka, 4 ali več otrok pa ima le 2% očetov, ki prihaja iz ljubljanske regije. Povprečna starost otrok očetov, ki prihajajo iz ljubljanske regije je 4, 2 let, medtem ko je povprečna starost otrok očetov iz severnoprimske 3 leta.

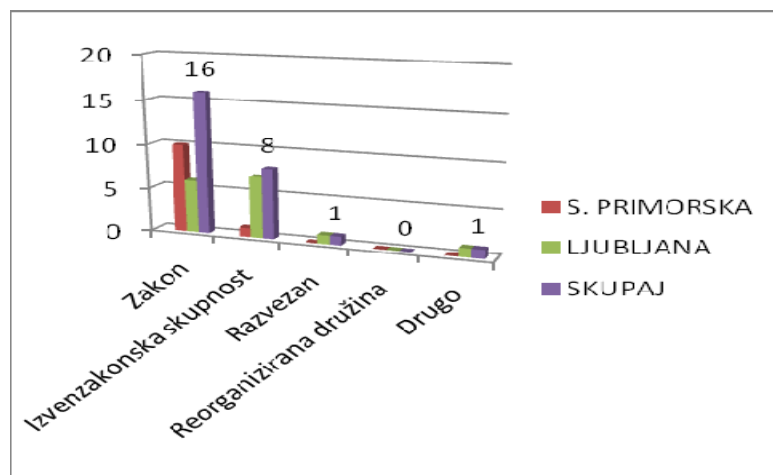
Graf 4. 10: Družinski status očetov, ki so koristili očetovski dopust

V času anketiranja je 67% očetov iz ljubljanske regije, ki je koristilo očetovski dopust, živel v zakonski skupnosti z lastnimi otroci, 29% jih je živel v izvenzakonski skupnosti z lastnimi otroci, 1 oče je bil razvezan, 1 pa je živel v reorganizirani družini z otroki iz njene ali njegove prejšnje zveze. 71% očetov iz severnoprimske je v času anketiranja živel v zakonski zvezi z lastnimi otroci, 29% očetov pa v izvenzakonski zvezi.

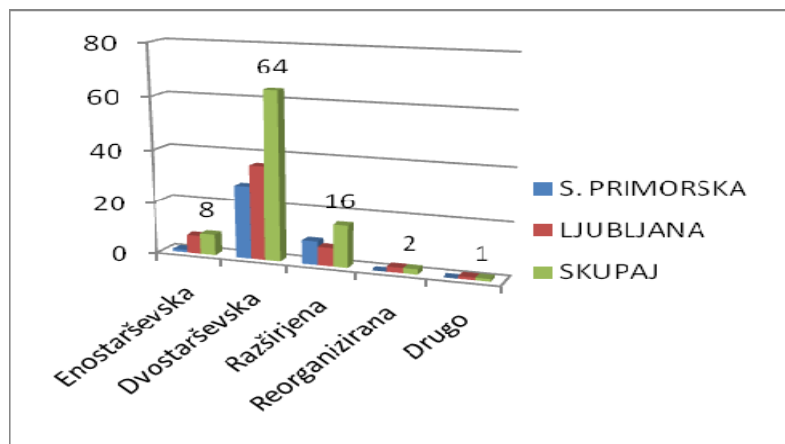
69% vseh očetov je živel v zakonski zvezi, 29% pa v izvenzakonski zvezi.

Graf 4. 11: Družinski status očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili

62% vseh očetov, ki ni koristilo očetovskega dopusta, je v času anketiranja živel v zakonski skupnosti z lastnimi otroci, 31% v izvenzakonski skupnosti, 1 oče pa je bil razvezan.

Graf 4. 12: Tip družine, iz katerega izhajajo očetje, ki so koristili očetovski dopust

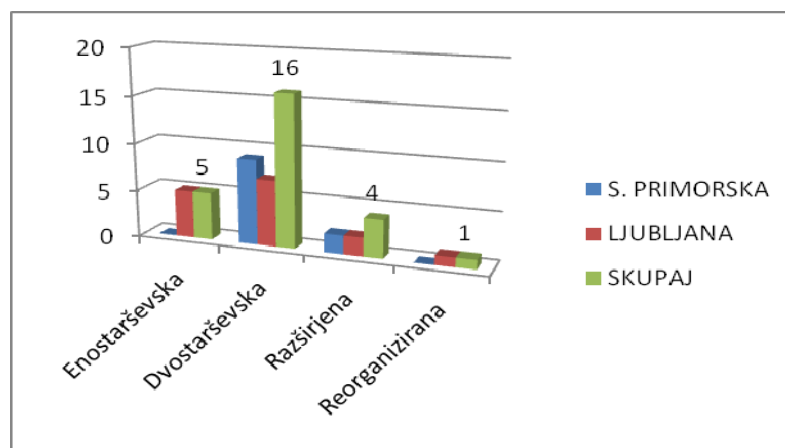

70% očetov iz ljubljanske regije, ki je koristilo očetovski dopust, prihaja iz dvostarševskih družin, 13% iz enostarševskih oziroma razširjenih (starši skupaj s sorodniki), 1 oče pa prihaja iz rejniške družine.

74% očetov iz severnoprimske prihaja iz dvostarševskih družin, 24% iz razširjenih družin, 1 oče pa iz enostarševske.

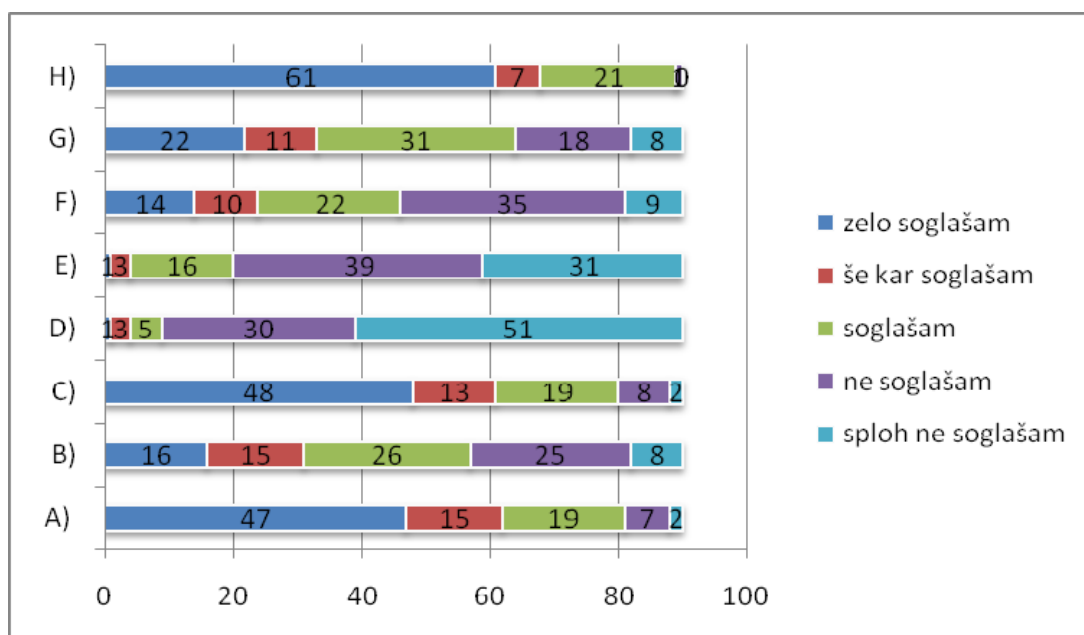
70% vseh očetov, ki so koristili očetovski dopust, prihaja iz dvostarševskih družin, 18% pa iz razširjenih družin.

Graf 4. 13: Tip družine, iz katerega izhajajo očetje, ki niso koristili očetovskega dopusta

62% vseh očetov, ki ni koristilo očetovskega dopusta, prihaja iz dvostarševskih družin, 19% iz enostarševskih, 15% očetov pa prihaja iz razširjenih družin.

Graf 4. 14: Stališča

Pri raziskovanju stališč sem pri očetih, ki so koristili očetovski dopust, dobila sledeče odgovore:

A) Vloga očeta pri skrbi za otroke je dan danes pomembnejša kot nekoč.

S to trditvijo zelo soglaša 52% vseh očetov, 21% jih soglaša, 17% še kar soglaša, 10% pa jih ne soglaša/sploh ne soglaša.

B) Za nego in varstvo otrok je bolj primerna mati.

S to trditvijo soglaša 29% vseh očetov, 28% ne soglaša, 25% jih zelo/še kar soglaša, 9% pa jih sploh ne soglaša.

C) K dohodkom družine morata prispevati oba partnerja.

S to trditvijo zelo soglaša 53% vseh očetov, 21% jih soglaša, 14% jih še kar soglaša, 11% pa jih ne soglaša/sploh ne soglaša.

D) Univerzitetna izobrazba je bolj pomembna za moškega kot za žensko.

Dobra polovica vseh očetov (57%) s to trditvijo sploh ne soglaša, 33% jih ne soglaša, 10% pa se s to trditvijo strinja.

E) Vloga očeta je bolj materialno preživetje družine kot nega in varstvo otrok.

43% vseh očetov s to trditvijo ne soglaša, 34% jih sploh ne soglaša, 22% pa se z njo strinja (od tega samo 1 oče zelo soglaša).

F) Če je ženska polno zaposlena, družinsko življenje pogosto trpi.
S to trditvijo ne soglaša 39% vseh očetov, 24% jih soglaša, 16% zelo soglaša, 10% pa jih sploh ne soglaša.

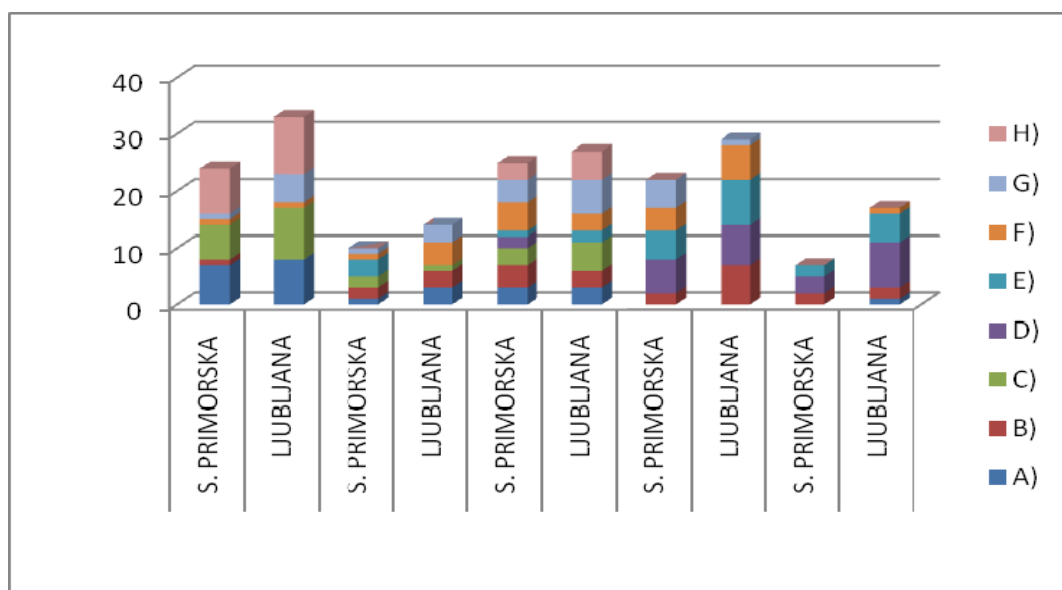
G) Zaposlena mama lahko enako dobro skrbi za otroke kot nezaposlena oziroma gospodinja.

S to trditvijo soglaša 34% vseh očetov, 24% jih zelo soglaša, 20% jih ne soglaša, 9% jih sploh ne soglaša.

H) Očetovo ukvarjanje z otrokom je enako pomembno kot materino.

S to trditvijo zelo soglaša 68% vseh vprašanih, 23% jih soglaša, 8% jih še kar soglaša, 1 oče pa z njo ne soglaša.

Graf 4. 15: Stališča očetov iz severne Primorske oziroma ljubljanske regije

Med očeti, ki prihajajo iz ljubljanske regije oziroma severnoprimske pa sem ugotovila sledeče:

S trditvijo, da je vloga očeta pri skrbi za otroke dan danes pomembnejša kot nekoč, zelo soglašajo vsi očetje. Od tega se s to trditvijo strinja 94% ljubljanskih očetov, primorskih pa 84%.

S trditvijo, da je za nego in varstvo otrok bolj primerna mati, večina ljubljanskih očetov (33%) ne soglaša, medtem ko večina primorskih (32%) soglaša. S trditvijo se strinja 66% primorskih očetov in 61% ljubljanskih.

Da morata k dohodkom družine prispevati oba partnerja, zelo soglaša večina vseh očetov (54%). S trditvijo se enako strinjajo tako primorski očetje (89%) kot tudi ljubljanski (88%).

Da je univerzitetna izobrazba bolj pomembna za moškega kot za žensko, večina očetov sploh ne soglaša, in sicer 58% ljubljanskih očetov in 55% severnoprimorskih. Se je pa pokazalo, da se 16% severnoprimorskih očetov strinja s to trditvijo, medtem ko se ljubljanskih očetov 8%. S trditvijo se ne strinja nekoliko več ljubljanskih očetov, in sicer 94%, medtem ko se ne strinja 84% primorskih očetov.

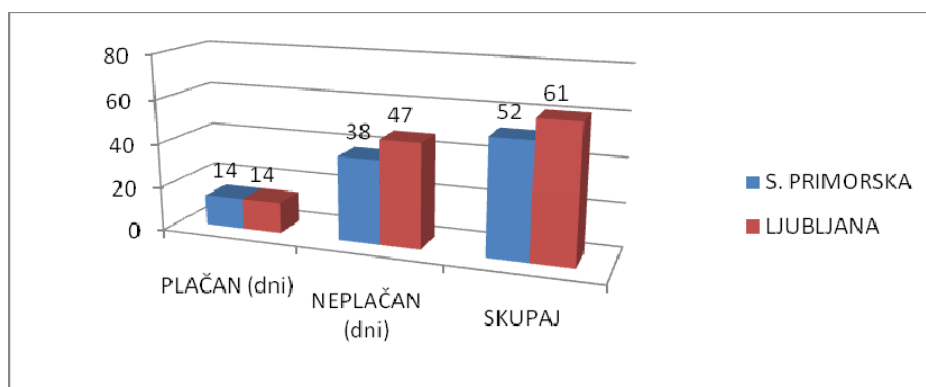
S trditvijo, da je vloga očeta bolj materialno preživljanje družine kot nega in varstvo otrok, zelo/še kar soglaša 6% ljubljanskih očetov, medtem ko enako misli 3% severnoprimorskih očetov, soglaša pa 19% ljubljanskih in 16% severnoprimorskih očetov. S trditvijo se ne strinja nekoliko več primorskih očetov, in sicer 82%, ljubljanskih pa 75%.

Če je ženska polno zaposlena, družinsko življenje pogosto trpi. S to trditvijo soglaša 23% ljubljanskih in 26% severnoprimorskih očetov, medtem ko z njo ne soglaša 39% ljubljanskih in 40% severnoprimorskih očetov. S trditvijo se strinja nekoliko več severnoprimorskih očetov, in sicer 55%, medtem ko se strinja polovica (48%) ljubljanskih očetov, polovica (52%) pa ne.

S tem, da zaposlena mama lahko enako dobro skrbi za otroke kot nezaposlena oziroma gospodinja zelo soglaša 33% ljubljanskih in le 13% severnoprimorskih očetov. S to trditvijo se strinja nekoliko več ljubljanskih očetov, in sicer 77%, medtem ko se primorskih strinja 63%.

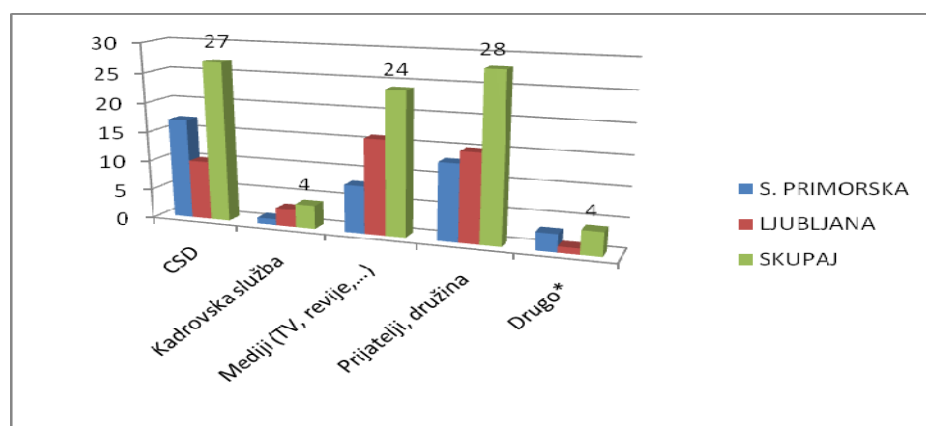
Da je očetovo ukvarjanje z otrokom enako pomembno kot materino, zelo soglaša 69% ljubljanskih in 66% primorskih očetov. S to trditvijo se strinjajo vsi severnoprimorski očetje, ljubljanskih pa 99%.

Graf 4. 16: Koriščenje očetovskega dopusta

Tako očetje iz ljubljanske regije kot tudi očetje iz severnoprimske so v povprečju izkoristili 14 dni plačanega dopusta. Očetje iz ljubljanske regije (skupaj 6 očetov) so v povprečju koristili 47 dni neplačanega dopusta, medtem ko so očetje iz severnoprimske (skupaj 5 očetov) izkoristili 38 dni neplačanega dopusta.

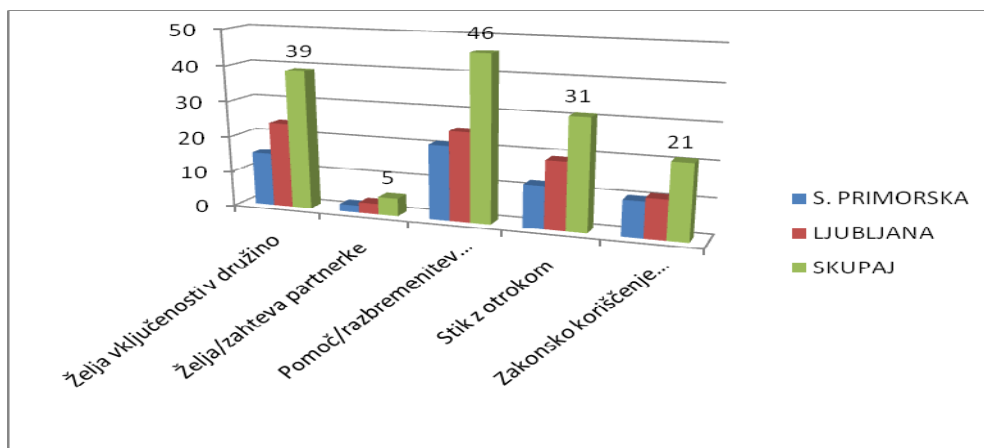
Graf 4. 17: Viri informacij o očetovskem dopustu

Največ očetov, ki prihaja iz ljubljanske regije, se je o možnosti očetovskega dopusta seznanilo preko medijev (36%), 33% očetov je dobilo prve informacije od prijateljev oziroma družine, 22% pa na centru za socialno delo. Največ očetov iz severnoprimske regije pa se je o možnosti ukrepa seznanilo preko centra za socialno delo (41%), preko prijateljev oziroma družine 31%, 8% očetov pa se je seznanilo preko medijev.

Največ očetov iz obeh regij se je o možnosti očetovskega ukrepa seznanilo preko prijateljev oziroma družine (32%), 31% se jih je seznanilo preko centra za socialno delo, 28% očetov pa preko medijev.

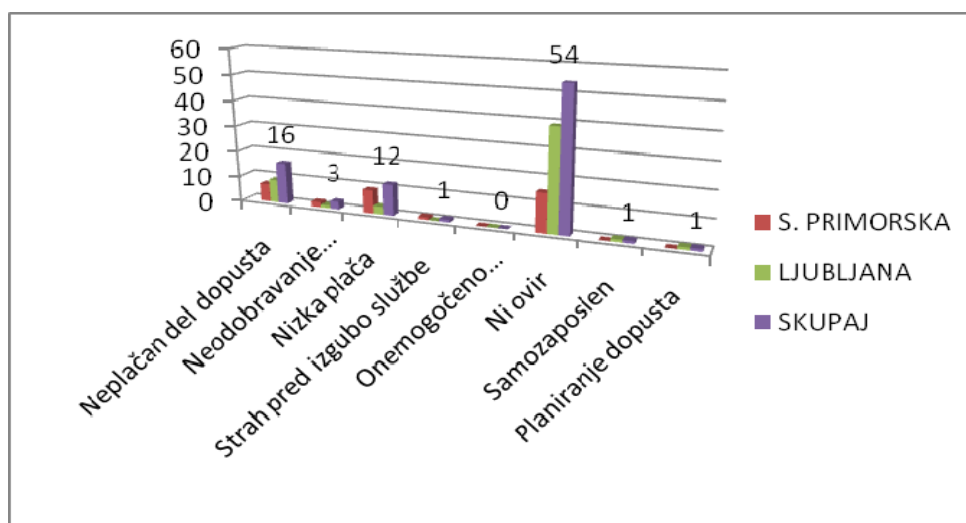
Graf 4. 18: Razlogi koriščenja očetovskega dopusta

Največ očetov iz ljubljanske regije se je odločilo koristiti očetovski dopust zato, da bi pomagali oziroma razbremenili partnerko (30%), 29% je imelo željo biti vključeni v družino, 23% pa je navedlo željo biti ob otroku in navezati z njim stik. 13% očetov je navedlo kot vzrok koriščenja možnost koriščenja prostih dni, ki jih ponuja zakon.

Očetje iz severnoprimske regije so kot najpogostejši vzrok navedli pomoč oziroma razbremenitev partnerke (35%), 25% je imelo željo biti vključen v družino, 20% pa si je želelo biti z otrokom in z njim navezati stik. 17% očetov je koristilo očetovski dopust, ker jim zakon to omogoča.

Graf 4. 19: Ovire, s katerimi so se srečevali očetje pri koriščenju očetovskega dopusta

Na vprašanje, s katerimi ovirami so se očetje srečali pri koriščenju očetovskega dopusta, je 61% vseh očetov odgovorilo, da se ni srečalo z nobenimi ovirami, 18% vseh je imelo težave z neplačanim delom dopusta, 14% pa jih je reklo, da so imeli zaradi koriščenja dopusta nizko plačo. Noben ni imel težav z napredovanjem v službi, 3% očetov pa se je srečalo z neodobravanjem delodajalca.

Slaba polovica (47%) očetov iz severnoprimske je zaradi koriščenja očetovskega dopusta imelo težave s financami, 44% očetov ni imelo nobenih težav, 9% pa je imelo težave z delodajalci oziroma s službo. Več kot 2/3 očetov iz ljubljanske regije (72%) ni imelo zaradi koriščenja dopusta nobenih težav, 22% očetov se je srečevalo z finančnimi težavami, 2% pa sta imela težave z delodajalci oziroma s službo.

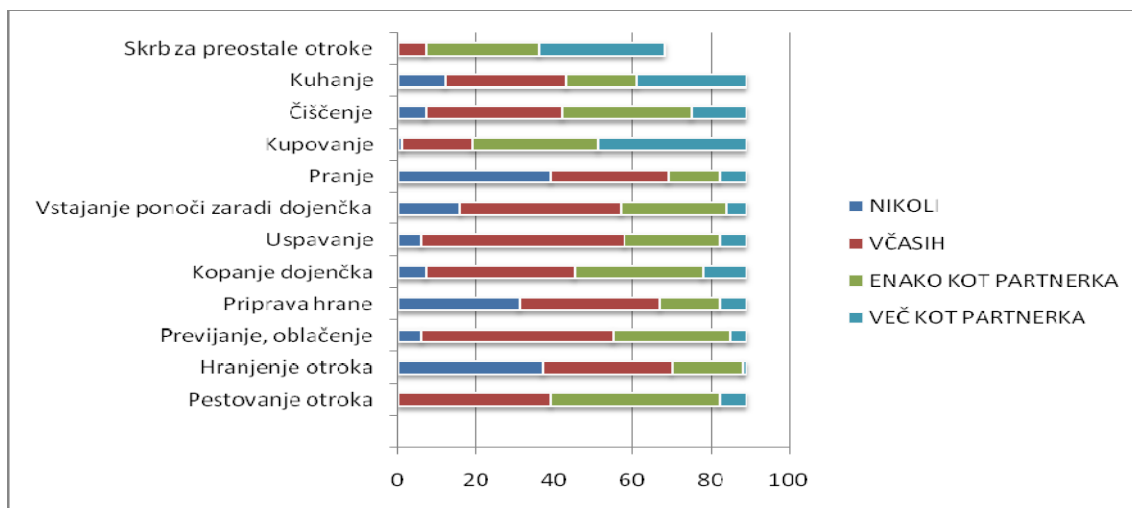
Tabela 4. 1: Vpliv odnosa delodajalca glede koriščenja očetovskega dopusta na odnose očetov na delovnem mestu

ODNOS <i>DELODAJALCA</i>	<i>DELOVNEM MESTU</i>		SKUPAJ
	DOBRI	SLABI	
ZELO DOBER	33	0	33
% po vrstici	100,0	0,0	100,0
% po stolpcu	41,8	0,0	38,4
NITI DOBER NITI SLAB	42	6	48
% po vrstici	87,5	12,5	100,0
% po stolpcu	53,1	85,7	55,8
SLAB	4	1	5
% po vrstici	80,0	20,0	100,0
% po stolpcu	5,1	14,3	5,8
SKUPAJ	79	7	86
% po stolpcu	100,0	100,0	100,0

Tabela prikazuje, da je imelo 92% vseh očetov na delovnem mestu dobre odnose, 8% očetov pa slabe. Anketirani, ki so odnose na delovnem mestu opredelili kot slabe (napete, konfliktno ali tekmovalne) so navedli, da delodajalec nikoli ni imel zelo dobrega odnosa do koriščenja očetovskega dopusta. 20% očetov je ocenilo, da ima slabe odnose na delovnem mestu in da ima delodajalec slab odnos do koriščenja dopusta, 13% očetov pravi, da delodajalec ni imel niti dober niti slab odnos in ti očetje imajo na delovnem mestu slab odnos. Anketirani, ki so odnose na delovnem mestu ocenjevali kot dobre (korektne, prijateljske), so med svojimi

delodajalci čutili več pozitivnega odnosa do njihove odločitve za koriščenje očetovskega dopusta. 42% očetov je ocenilo, da so imeli njihovi delodajalci zelo dober odnos do koriščenja očetovskega dopusta. 53% očetov je ocenilo, da delodajalec ni imel niti dober niti slab, 5% delodajalcev pa je imelo slab odnos do koriščenja očetovskega dopusta.

Graf 4. 20: Aktivnosti očetov v času očetovskega dopusta

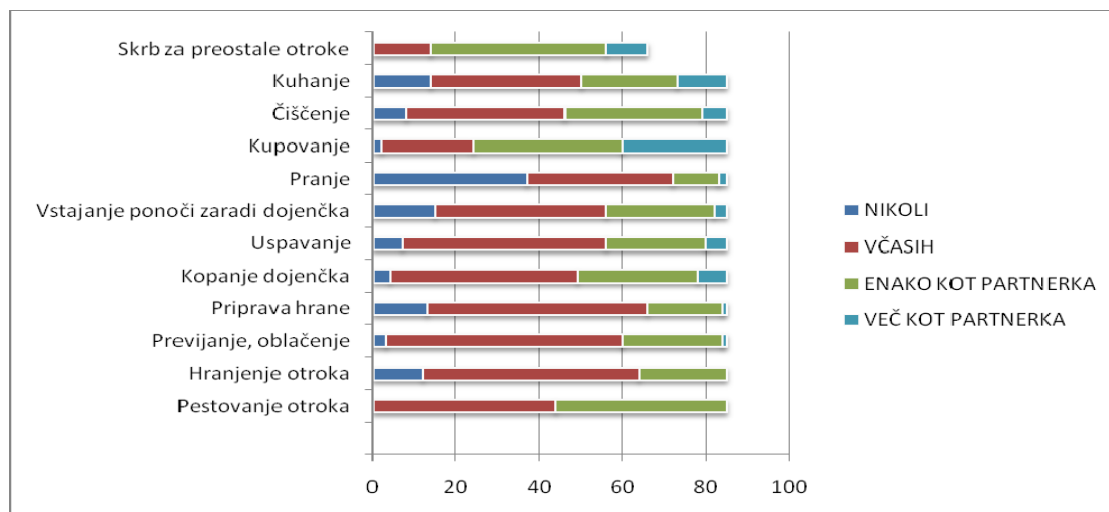

V času koriščenja očetovskega dopusta je 48% vseh očetov enako kot partnerka pestovalo otroka, 44% pa včasih, več kot partnerka pa le 8%. 42% očetov ni nikoli hranilo otroka (zaradi dojenja matere), 37% včasih, 20% enako kot partnerka. 55% očetov je otroka previjalo in preoblačilo včasih, 34% enako kot partnerka, 7% očetov pa tega ni nikoli počelo. 40% vseh očetov je hrano pripravilo včasih, 35% nikoli (zaradi dojenja), 17% pa enako kot partnerka. 43% vseh očetov je včasih okopalo otroka, 37% je otroka kopalo enako kot partnerka, 12% pa več kot partnerka. 58% vseh očetov je otroka uspavalo včasih, 27% pa enako kot partnerka, 7% ga ni nikoli. 46% očetov je včasih vstajalo ponoči zaradi otroka, 30% pa enako kot partnerka, 18% jih ni nikoli. 44% očetov ni nikoli pralo, 34% jih je včasih, 8% očetov pa je pralo več kot partnerka. 43% očetov je kupovalo več kot partnerka, 36% enako, 20% pa včasih. Včasih je čistilo 39% vseh očetov, 37% enako kot partnerka, 16% več kot partnerka, 8% pa jih ni nikoli. 35% vseh očetov je kuhalo včasih, 31% več kot partnerka, 13% jih ni kuhalo nikoli. 36% vseh očetov je za preostale otroke skrbelo več kot partnerka, 33% pa enako.

Dobra petina očetov (23%) ni nikoli hranila otroka oziroma prala. Očetje iz severnoprimske so statistično manj prali (55% jih ni nikoli, medtem ko iz ljubljanske regije ni nikoli pralo

35% očetov). Dobra petina (20%) očetov je kupovala, kuhala in skrbela za preostale otroke več kot partnerke. Statistično gledano so očetje iz severnoprimske več kuhali in skrbeli za ostale otroke kot očetje iz ljubljanske regije. 12% vseh očetov je pestovalo in kopalo dojenčka ter kupovalo enako kot partnerke. Statistično gledano so ljubljanski očetje več kopali svoje otroke kot severnoprimski. 11% vseh očetov je včasih previjalo in preoblačilo otroka, ga kopalo, uspavalo in ponoči vstajalo zaradi njega. Medtem ko so očetje iz severnoprimske pogosteje kopali otroka kot očetje iz ljubljanske regije, pa so slednji več vstajali ponoči zaradi dojenčka.

Graf 4. 21: Aktivnosti očetov po preteku očetovskega dopusta

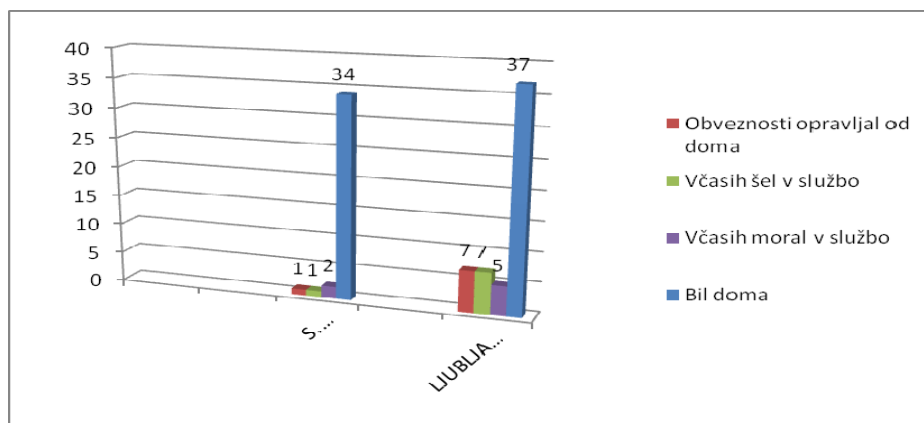
Po končanem koriščenju očetovskega dopusta včasih pestuje otroke dobra polovica (52%) vseh očetov, 48% pa jih pestuje enako kot partnerke. 61% vseh očetov včasih hrani otroka, 25% jih hrani enako kot partnerka, 14% pa otroka nikoli ne hrani. 67% vseh očetov včasih previja in preoblači otroka, 28% pa jih to počne enako kot partnerke. 62% vseh očetov včasih pripravi hrano za otroka, 15% tega ne stori nikoli. Dojenčka včasih kopa dobra polovica vseh očetov (53%), 34% jih kopa enako kot partnerka, 8% očetov pa jih to dela več kot partnerke. Otroka včasih uspava 58% vseh očetov, 28% jih to dela enako kot partnerke, 8% jih to ne počne nikoli. Slaba polovica vseh očetov (48%) včasih vstaja ponoči zaradi otroka, 31% pa enako kot partnerke, 18% jih to nikoli ne počne. 43% vseh očetov nikoli ne pere, 41% pa jih to dela včasih. 42% vseh očetov nakupuje enako kot partnerke, slaba tretjina (29%) pa jih to počne več kot partnerke. 45% vseh očetov čisti včasih, 39% jih to počne enako kot partnerke, 9% jih to ne počne nikoli. 42% vseh očetov kuha včasih, 27% jih to počne enako kot

partnerke, 16% jih to ne počne nikoli, 14% pa več kot partnerke. Polovica vseh očetov (49%) skrbi za preostale otroke enako kot partnerke, 16% jih to počne včasih, 12% pa več kot partnerke.

Tretjina vseh očetov (32%) nikoli ne pere. Statistično gledano več kot polovica (54%) očetov iz severnoprimske nikoli ne pere, medtem ko iz ljubljanske regije nikoli ne pere 35% očetov. 11% vseh očetov včasih hrani, previja, preoblači otroka oziroma pripravlja zanj hrano. 12% vseh očetov enako kot partnerka pestuje otroka, nakupuje oziroma skrbi za preostale otroke. Izkazalo se je, da skoraj polovica (49%) očetov iz severnoprimske nakupuje, medtem ko to dela le 37% očetov iz ljubljanske regije. Očetje iz severnoprimske tudi večkrat vstajajo ponoči zaradi otroka kot ljubljanski. 35% vseh očetov pa nakupuje več kot partnerke. Statistično gledano nakupuje več ljubljanskih očetov (33%), medtem ko več kot partnerke nakupuje 24% severnoprimskih očetov.

Izkazalo se je, da po končanem dopustu opravi več aktivnosti kot partnerke le še 7% vseh očetov skupaj. V času koriščenja očetovskega dopusta je več aktivnosti kot partnerke opravljalo 15% vseh očetov. Polovica vseh očetov (49%) po končanem dopustu opravlja aktivnosti včasih, medtem ko je v času očetovskega dopusta aktivnosti včasih opravljalo 39% vseh očetov.

Graf 4. 22: Službene obveznosti očetov v času koriščenja očetovskega dopusta

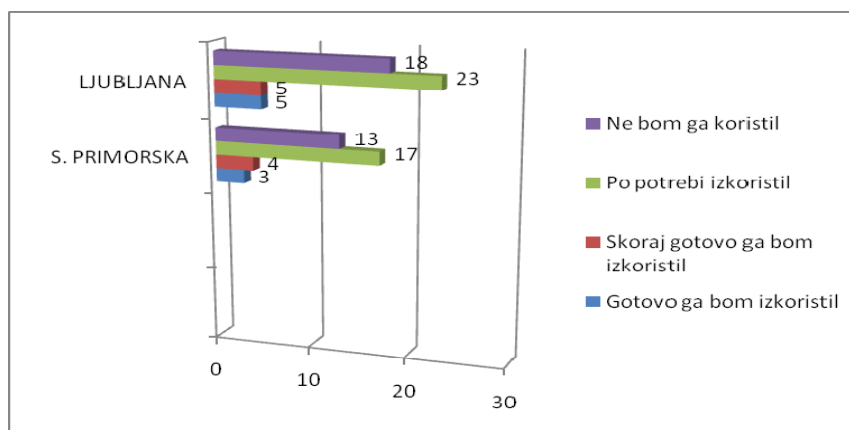
Na vprašanje, kakšne obveznosti do službe so imeli očetje v času koriščenja očetovskega dopusta, je 66% očetov iz ljubljanske regije odgovorilo, da so bili doma in jim ni bilo treba iti v službo, 12% je službene obveznosti opravljajo od doma, 12% očetov je včasih odšlo v

službo opraviti manjša sprotne opravila, 9% pa je moralo iti v službo, ker je bilo potrebno opraviti neodložljivo delo.

Večina očetov (89%) iz severnoprimske je ostala doma in ni hodila v službo, 5% je včasih moralo v službo, ker je bilo potrebno opraviti neodložljivo delo, 1 oče pa je službene obveznosti opravljal od doma oziroma je včasih odšel v službo opraviti manjša sprotne dela.

75% vseh očetov je med očetovskim dopustom ostalo doma in ni hodilo v službo, 18% je službene obveznosti opravljal od doma oziroma je včasih odšlo v službo opraviti manjša sprotne dela, 7% pa je moralo včasih iti v službo, ker so morali opraviti neodložljivo delo.

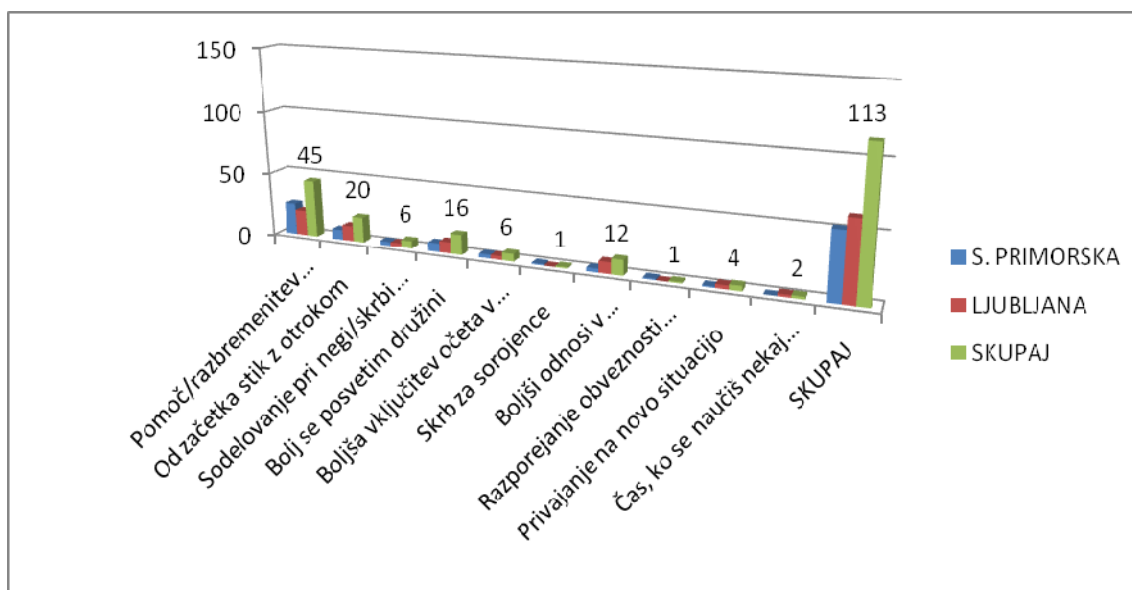
Graf 4. 23: Načrti glede izrabe neplačanega dopusta

Glede načrtov o izrabi neplačanega dopusta je 45% očetov iz ljubljanske regije izjavilo, da bodo dopust izkoristili po potrebi, 35% dopusta ne bo izrabilo, 10% bo dopust gotovo izrabilo, 10% pa skoraj gotovo. Slaba polovica (46%) očetov iz severnoprimske bo neplačan dopust izkoristila po potrebi, 35% ga ne bo izkoristilo, 11% bo dopust skoraj gotovo izrabilo, 8% pa gotovo.

Na vprašanje, zakaj neplačanega dopusta ne bodo izkoristili, je največ očetov (39%) odgovorilo, zato ker ni plačan, 25% je odgovorilo, zato ker ostanejo brez oziroma bodo imeli premajhen dohodek, 25% pa zato, ker njihov delodajalec tega ne odobrava oziroma ni možnosti zaradi službe.

Graf 4. 24: Koristi očetovskega dopusta

Na vprašanje, kakšne so koristi očetovskega dopusta, je 40% vseh očetov odgovorilo pomoč oziroma razbremenitev partnerja, 18% da lahko takoj od začetka vzpostavijo stik z otrokom, 14% da se jih tako bolj posveti družini, 11% da družina tako postane bolj povezana, medtem ko je sodelovanje pri negi oziroma skrbi za otroka navedlo le 5% vseh očetov, 2 očeta pa sta izjavila, da je to čas, ko se naučiš nekaj novega oziroma se naučiš ceniti in razumeti delo, ki ga opravlja žena.

Med pomanjkljivostmi očetovskega dopusta je največ očetov (37%) izpostavilo, da je dopust prekratek oziroma da je preveč neplačanega ter finančni vidik (izguba dohodka, premalo plačan), 15% očetov pa je izpostavilo težave z delodajalcem oziroma v službi (neozaveščenost, neodobravanje delodajalcev, manjše možnosti za napredovanje, izpad iz delovnega procesa in povečan stres ob vračanju na delo), 3 očetje so izpostavili birokracijo/postopek uveljavljanja dopusta, 1 oče pa je izpostavil časovno omejitev izrabe treh let oziroma, da niso upoštevani ostali otroci.

4. 1 PREVERJANJE HIPOTEZ

H₀: Med očetmi, ki so koristili očetovski dopust in med očetmi, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovi starosti.

- PREIZKUŠANJE HIPOTEZE O RAZLIKAH MED ARITMETIČNIMI SREDINAMI (t-preizkus)

$$n_1 = 26 \quad n_2 = 90$$

$$\bar{x} = 37,90 \quad \bar{x} = 35,80$$

$$s = 5,50 \quad s = 5,16$$

-stopnja tveganja: $\alpha = 0,05$

-kritično področje: $\alpha = 2p$

-kritična vrednost: $t_{\alpha, sp=114} = 1,98$

$$Sp = (n_1 + n_2 - 2) = 26 + 90 - 2 = 114$$

-izračun F-preizkusa: $F_{(n_1-1)(n_2-1)} = \frac{S_{v1}}{S_{v2}} = \frac{5,50}{5,16} = 1,07$

$$S_{v2} = 5,16$$

$$F = 1,07 < F_{0,05} = 4,06$$

Varianci se ne razlikujeta pomembno. Lahko izvedemo t-preizkus.

-izračun t-preizkusa:

$$s_{x1} - s_{x2} = \frac{\sqrt{(n_1-1)s_1^2 + (n_2-1)s_2^2}}{\sqrt{n_1 \times n_2 (n_1+n_2-2)}} = \frac{\sqrt{116 (25 \times 30,25 + 89 \times 26,63)}}{\sqrt{26 \times 90 (90+26-2)}} = \sqrt{1,36} = 1,16$$

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s_{x1} - s_{x2}} = \frac{37,90 - 35,80}{1,16} = 1,81$$

$$s_{x1} - s_{x2} = 1,16$$

Ničelno hipotezo **zavrnamo** z 0,05 % tveganjem. Čeprav se povprečne starosti očetov, ki so koristili očetovski dopust in očetov, ki ga niso, razlikujejo, pa razlike v starosti statistično niso pomembne.

H₀: Med očetmi, ki so koristili očetovski dopust in med očetmi, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovi izobrazbi.

- IZRAČUN HI-KVADRANTA (χ^2)

Izračun opažene frekvence (f_o)

Izračun teoretične frekvence (f_t) po formuli:

$$f_t = (\text{vsota vrstice} * \text{vsota stolpca}) / \text{skupna vsota}$$

IZOBRAZBA	OČETOVSKI DOPUST		Skupaj
	BREZ	Z	
Nižja	17 A	56B	73
Višja	9 C	34 D	43
Skupaj	26	90	116

celice	f_o	f_t	$f_o - f_t$	$(f_o - f_t)^2$	$(f_o - f_t)^2 / f_t$
A	17	16,36	0,64	0,41	0,025
B	56	56, 64	-0,64	0,41	0,0072
C	9	9,64	-0,64	0,41	0,043
D	34	33,36	0,64	0,41	0,012
$\chi^2 = \sum (f_o - f_t)^2 / f_t = 0,087$					

$$sp = (\text{št. vrstic} - 1) * (\text{št. stolpcev} - 1) = (2 - 1)(2 - 1) = 1$$

$$\chi^2 = 0,087 < \chi^2_{p=0,05} = 3,84$$

$$\chi^2 = 0,087 \quad ps = 1, \quad p > 0,05$$

Ničelno hipotezo **potrdimo** z 0,05 % tveganjem. Pokazalo se je, da so razlike v stopnji izobrazbe med očetmi, ki so oziroma niso koristili očetovskega dopusta, statistično pomembne.

H₀: Med očeti, ki so koristili očetovski dopust in med očeti, ki dopusta niso koristili, obstajajo razlike v njihovem zaposlitvenem statusu.

- IZRAČUN HI-KVADRANTA (χ^2)

Izračun opažene frekvence (f_o)

Izračun teoretične frekvence (f_t) po formuli:

$$f_t = (\text{vsota vrstice} * \text{vsota stolpca}) / \text{skupna vsota}$$

f_o	$f_o \pm 0,5 *$	f_t	$f_o - f_t$	$(f_o - f_t)^2$	$(f_o - f_t)^2 / f_t$
2	2,5	6,95	-4,45	19,80	2,85
15	15,5	15,46	0,04	0,0016	0,0001
5	4,5	2,69	1,81	3,28	1,22
4	3,5	0,90	2,6	6,76	7,51
29	28,5	24,01	4,49	20,16	0,84
54	53,5	53,53	-0,03	0,0009	0,000017
7	7,5	9,31	-1,81	3,28	0,35
0	0,5	3,15	-2,65	7,02	2,23
116	$\chi^2 = \sum (f_o - f_t)^2 / f_t = 15,0$				

*kadar je več kot 20% teoretičnih frekvenc, manjših od 5, uporabimo korekturo – v mojem primeru sem uporabila **Yatesovo korekturo**.

$$sp = (\text{št. vrstic} - 1) * (\text{št. stolpcev} - 1) = (4 - 1)(2 - 1) = 3$$

$\chi^2 = 15,0 < \chi^2_{p=0,01} = 16,27$ $\chi^2 = 15,0 \quad ps = 3, \quad p > 0,01$

Ničelno hipotezo **potrdimo** z 0,01 % tveganjem. Razlike v zaposlitvenem statusu med očeti, ki so koristili dopust in tistimi, ki ga niso, so statistično pomembne.

H₀: Odnos delodajalca do koriščenja očetovskega dopusta vpliva na odnose na delovnem mestu.

- IZRAČUN HI-KVADRANTA (χ^2)

Izračun opažene frekvence (f_o)

Izračun teoretične frekvence (f_t) po formuli:

$f_t = (\text{vsota vrstice} * \text{vsota stolpca}) / \text{skupna vsota}$

ODNOS	DELOVNO MESTO		
DELODAJALCA	Dobri	Slabi	SKUPAJ
Zelo dober	33	0	33
Niti dober niti slab	42	6	48
Slab	4	1	5
SKUPAJ	79	7	86

f_o	$f_o \pm 0,5 *$	f_t	$f_o - f_t$	$(f_o - f_t)^2$	$(f_o - f_t)^2 / f_t$
33	32,5	30,32	2,18	4,75	0,16
0	0,5	2,68	-2,18	4,75	1,77
42	42,5	44,09	-1,59	2,53	0,057
6	5,5	3,91	1,59	2,53	0,65
4	4,5	4,59	-0,09	0,0081	0,0018
1	0,5	0,41	0,09	0,0081	0,02
86			$\chi^2 = \sum (f_o - f_t)^2 / f_t = 2,66$		

*kadar je več kot 20% teoretičnih frekvenc, manjših od 5, uporabimo korekturo – v mojem primeru sem uporabila **Yatesovo korekturo**

$$sp = (\text{št. vrstic} - 1) * (\text{št. stolpcev} - 1) = (3 - 1)(2 - 1) = 2$$

$$\chi^2 = 2,66 < \chi^2_{p=0,05} = 5,99$$

$$\chi^2 = 2,66 \quad ps = 2, \quad p > 0,05$$

Ničelno hipotezo **potrdimo** z 0,05 % tveganjem. Pokazalo se je, da tisti očetje, ki imajo dobre odnose na delovnem mestu, ocenjujejo delodajalčev odnos kot pozitiven in obratno.

5. RAZPRAVA

Raziskava je pokazala, da je večina anketiranih (78%) koristila očetovski dopust, od tega ga je izkoristilo več očetov iz ljubljanske regije (58%). To pomeni, da je ukrep med anketiranimi dobro sprejet in izkoriščen. Povprečna starost očetov, ki so koristili očetovski dopust, je 35, 8 let, medtem ko je povprečna starost očetov, ki očetovskega dopusta niso koristili, 37, 9 let. Razlike v starosti statistično niso pomembne in ne predstavljajo pomembne okoliščine, ki bi vplivala na odločitev očetov o koriščenju očetovskega dopusta.

Pokazalo se je, da imata stopnja izobrazbe in zaposlitveni status pomemben vpliv na odločitev o izrabi očetovskega dopusta. Izkazalo se je namreč, da ima največ očetov dokončano poklicno šolo in da ima večina očetov, ki ni koristila očetovskega dopusta, malo nižjo izobrazbo (slabi 2/3 očetov ima dokončano osnovno, srednjo ali poklicno šolo), medtem ko ima 38% očetov, ki so dopust koristili, končano višjo stopnjo izobrazbe (višjo, visoko, univerzitetno oziroma magistrsko/doktorsko stopnjo), kar se je izkazalo, da je statistično pomembno. Pokazala se je tudi statistično pomembna razlika v zaposlitvenem statusu očetov, ki so koristili dopust in med tistimi, ki ga niso. Izkazalo se je namreč, da je največ očetov zaposlenih, in sicer 83% tistih, ki so koristili dopust, in 65% tistih, ki ga niso koristili. Večina očetov je zaposlena v zasebnem sektorju, in sicer 60% tistih očetov, ki so dopust koristili, in 88% tistih, ki ukrepa niso koristili. Med tistimi očeti, ki dopusta niso koristili, jih je veliko samozaposlenih (19%), 15% pa jih je brezposelnih. Slednjih med tistimi, ki so dopust koristili, ni, samozaposlenih pa je bistveno manj (8%).

V stališčih glede aktivnega očetovstva je pri anketiranih zaznati obrat od tradicionalnega pojmovanja družinskih vlog k modernemu (egalitarna delitev dela), majhne razlike pa se pojavljajo tudi med očeti iz ljubljanske regije in očeti iz severnoprimske. Izkazalo se je, da se večina očetov strinja s stališči, ki so naravnana k egalitarni delitvi dela in skrbi. Večina očetov se strinja, da je vloga očeta pri skrbi za otroke danes pomembnejša kot nekoč, da morata k dohodkom družine prispevati oba partnerja, da mati lahko enako dobro poskrbi za otroke, čeprav je zaposlena. Očetje so tudi povedali, da je univerzitetna izobrazba prav tako pomembna tudi za ženske in da vloga očeta ni pomembna samo zaradi materialnega preživljanja otrok temveč tudi za njihovo nego in varstvo. Glede tega, kdo je bolj primeren za nego in varstvo otrok, pa večina očetov trdi, da je še vedno pomembnejša mati. Kar pa se tiče

razlik v stališčih med ljubljanskimi in severnoprimorskimi očeti, se je pokazalo, da vsi očetje enako zagovarjajo stališče, da je očetovo ukvarjanje z otroci enako pomembno kot materino, da morata k dohodkom družine oba partnerja prispevati enako in da je vloga očeta pri skrbi za otroke dan danes pomembnejša kot nekoč. Pri ostalih so se pojavila manjša odstopanja, in sicer ljubljanski očetje bolj podpirajo stališča, da je vloga očeta bolj materialno preživljanje družine in da zaposlena mati lahko enako dobro poskrbi za otroke kot nezaposlena oziroma gospodinja; pri severnoprimorskih očetih pa se je pokazalo, da bolj podpirajo stališča, da je za nego in varstvo bolj primerna mati, da je visoka izobrazba bolj pomembna za moške in ne za ženske in da družinsko življenje pogosto trpi, če je ženska polno zaposlena.

Med očeti iz ljubljanske regije in očeti iz severnoprimske regije ni razlik v izrabi plačanega očetovskega dopusta, saj so oboji v povprečju koristili 14 dni plačanega dopusta. So pa razlike v izrabi neplačanega, saj ga je izkoristilo le 6 očetov iz ljubljanske regije, in sicer povprečno 47 dni, medtem ko je neplačan dopust izkoristilo 5 očetov iz severnoprimske, in sicer povprečno 38 dni.

V času koriščenja očetovskega dopusta se večina vseh očetov (61%) ni srečala z nobenimi ovirami, tretjina očetov je zaradi koriščenja dopusta imela finančne težave, le 5% vprašanih pa je imelo težave z neodobravanjem delodajalca oziroma s službo. Očetje iz severnoprimske so imeli predvsem finančne težave (47%), medtem ko so ljubljanski večinoma (72%) izpostavili, da se niso srečali z nobenimi ovirami. 75% vseh očetov je med koriščenjem dopusta ostalo doma in jim ni bilo treba iti v službo, le 7% vseh očetov je včasih moralo iti v službo, ker so morali opraviti neodložljivo delo. Razlike pa so se pojavile med očeti iz severnoprimske regije, in sicer 89% severnoprimskim očetom ni bilo treba iti v službo, medtem ko je med očetovskim dopustom ves čas ostalo doma le 66% ljubljanskih očetov. 10% ljubljanskih očetov in polovico manj severnoprimskih pa je moralo med koriščenjem dopusta v službo, ker so morali opraviti neodložljivo delo. Izkazalo pa se je, da slab odnos delodajalca do odločitve o izrabi očetovskega dopusta očetov vpliva na slabše odnose očetov na delovnem mestu. S tem se je pokazalo, da ima delovno okolje vpliv na vključevanje očetov v aktivnejšo skrb za otroke.

Pokazalo se je tudi, da po preteku (prvega dela) očetovskega dopusta delitev družinskega dela ponovno zdrsne v tradicionalno spolno delitev. V času koriščenja očetovskega dopusta so očetje v zvezi z nego in skrbjo za otroka največ pestovali otroka, ga kopali, previjali in

preoblačili, nikoli pa ga niso hranili oziroma zanj pripravljali hrane. Od gospodinjskih del pa so največ nakupovali in kuhali, najmanj pa so prali. Za preostale otroke so skrbeli več ali enako kot partnerke. Očetje so opravljali več gospodinjskih del kot skrbi za otroka. Po končanem koriščenju očetovskega dopusta v zvezi z nego in skrbjo otroka očetje največ pestujejo otroka, ga kopajo, hranijo, od gospodinjskih del pa še vedno največ nakupujejo. Očetje opravijo več skrbi za otroke kot gospodinjskih del. Aktivnosti, ki jih niso opravljali v času dopusta, jih tudi po preteku koriščenja ne opravljajo (pranje). Največ aktivnosti opravijo včasih ali enako kot partnerke. Med očetmi iz ljubljanske regije in očetmi iz severnoprimske ni večjih razlik. Vsem je skupno to, da so v času koriščenja opravljali več aktivnosti v zvezi gospodinjskimi deli, po končanem koriščenju dopusta pa so od tistih aktivnosti, ki so jih še opravljali, več opravljali dela v zvezi s skrbjo za otroka.

Raziskava je potrdila, da glavno oviro za odločitev o izrabi drugega dela očetovskega dopusta predstavlja finančni vidik. Neplačan očetovski dopust bo izkoristilo le 9% vseh očetov, 35% vseh očetov pa ga ne bo koristilo. Največ očetov, skoraj 2/3 vseh, je odgovorilo, da neplačanega dela dopusta ne bo koristilo, ker bi jim to povzročilo izpad dohodka, bodisi zaradi tega, ker ni plačan bodisi ker bi ostali brez dohodka ali pa bi bil le – ta majhen. Ostali (25%) pa so kot vzrok navedli neodobravanje delodajalca oziroma težave s službo.

Pregled skupnih značilnosti in razlik med regijama nam pokaže, da je v obeh regijah očetovski dopust koristil enak delež očetov, da so severnoprimski očetje starejši, saj njihova povprečna starost znaša 1,03 leta več kot pri ljubljanskih, tako največ severnoprimskih kot ljubljanskih očetov ima dokončano poklicno šolo, so pa razlike v deležu univerzitetne in magistrske/doktorske izobrazbe, katere je več pri ljubljanskih očetih, medtem ko ima večji delež severnoprimskih očetov dokončano le osnovno šolo. Večina očetov iz obeh regij je zaposlena, in sicer pri obeh prevladuje zasebni sektor, brezposelnih pa ni nikjer. Večina očetov živi v zakonski skupnosti s svojimi otroki, razlike pa so se pokazale pri tipu družine, namreč, čeprav večina očetov izhaja iz dvostarševskih družin, pa pomemben delež severnoprimskih očetov izhaja iz razširjenih družin. Pokazalo se je, da so se očetje o ukrepu očetovskega dopusta večinoma informirali preko prijateljev in družine, zanimivo pa je, da so severnoprimski očetje z ukrepom pogosteje seznanili preko centra za socialno delo, medtem ko so ljubljanski očetje zanj pogosteje zvedeli preko medijev. Pokazalo se je tudi, da imajo ljubljanski očetje nekoliko več težav z odnosom v delovnem okolju kot severnoprimski, v prid temu govori tudi podatek, da je moralo v času koriščenja ukrepa v službo več ljubljanskih

očetov kot severnoprimorskih. V času koriščenja dopusta se je večina severnoprimorskih očetov srečala z finančnimi ovirami, medtem ko ljubljanski niso imeli večjih težav.

Če celotno raziskavo še enkrat na kratko povzamemo, ugotovimo, da je očetovski dopust izkoristila večina anketiranih očetov, in sicer je bila izraba dopusta na območju Ljubljane pogostejša. K temu lahko dodamo, da je k pogosti izrabi prispevala tudi dobra ozaveščenost očetov in pozitiven odnos okolice do odločitve o koriščenju očetovskega dopusta. Posreden dokaz slednjega je tudi to, da so očetje prve informacije o ukrepu najpogosteje dobili od prijateljev in družine. Na odločitev o izrabi ukrepa vpliva več dejavnikov, in sicer je največ razlik med očeti, ki so koristili ukrep in očeti, ki ga niso, v stopnji izobrazbe in zaposlitvenem statusu. Pokazalo se je namreč, da imajo očetje, ki so koristili očetovski dopust, izobrazbo višje stopnje in da so vsi zaposleni. Glede na to, da je bil velik delež očetov, ki dopusta niso koristili, samozaposlenih oziroma brezposelnih, lahko trdimo, da slednje negativno vpliva na odločitev o koriščenju ukrepa; medtem ko brezposelnim pravica do očetovskega dopusta zakonsko ne pripada, samozaposlenim pa bi koriščenje ukrepa pomenilo izpad dohodka, saj bi nadomestilo izplačali samim sebi, dobička v podjetju pa ne bi imeli, ker dela ne bi opravljali. Starost, tip družine, iz katere očetje izhajajo, in družinski status na odločitev bistveno ne vplivajo.

Pokazalo se je tudi, da prvi del očetovskega dopusta pozitivno vpliva na oblikovanje očetovske identitete. Očetje so se odločili za koriščenje očetovskega dopusta predvsem zato, ker so hoteli razbremeniti partnerko in ji pomagati pri gospodinjskih opravilih ter tudi pri skrbi in negi otroka, poleg tega pa so izpostavili tudi željo biti vključeni v družino in vzpostaviti prvi stik z otrokom. Očetovski dopust prispeva tudi k percepciji moških kot očetov v družinskem življenju z neko aktivno skrbstveno dimenzijo in ne zgolj materialno oziroma finančno odgovornostjo za otroke. Zaznati je odmik od tradicionalne delitve dela, saj se večina očetov strinja, da je vloga očeta pri skrbi za otroke dan danes pomembnejša kot nekoč, da morata k dohodkom družine prispevati oba partnerja, da mati lahko enako dobro poskrbi za otroke, čeprav je zaposlena, še posebej pa so poudarili, da je očetovo ukvarjanje z otroki enako pomembno kot materino. Očetje se prav tako strinjajo, da je izobrazba pomembna tudi za ženske in da vloga očeta ni pomembna samo zaradi materialnega preživljanja otrok temveč tudi za njihovo nego in varstvo. Zanimivo je, da ni večjih odstopanj med očeti, ki prihajajo iz urbanega središča in očeti iz ruralnih predelov Slovenije. Ne glede na rezultate pa menim, da je v stališčih očetov bolj zaznati premike v mišljenju in percepcijah, saj očetje očetovski

dopust bolj dojemajo kot pomoč, oporo partnerki, kot začetek zavedanja očetovske vloge in odnosa oče-otrok, kot pa neko dejansko opravljanje domačih del, saj se je pokazalo, da večino dela še vedno opravijo ženske.

To lahko potrdimo tudi s tem, da po preteku prvega dela očetovskega dopusta delitev družinskega dela ponovno zdrsne v tradicionalno spolno delitev. V času koriščenja ukrepa očetje opravljajo več del v zvezi s skrbjo za otroka, gre predvsem za pestovanje otroka, kopanje, previjanje in preoblačenje otroka, nikoli pa ne hranijo oziroma zanj pripravljajo hrane, vzrok temu je bilo dojenje matere. Od gospodinjskih del pa so največ nakupovali in kuhali, najmanj pa so prali. Za preostale otroke so skrbeli več ali enako kot partnerke. Po končanem koriščenju očetovskega dopusta očetje še vedno največ pestujejo otroka, pripravljajo zanj hrano, skrbijo za druge otroke, od gospodinjskih del pa največ nakupujejo. Očetje po končanem dopustu opravljajo manj aktivnosti in manj pogosto, več dela spet prevzamejo partnerke. Med očeti iz ljubljanske regije in očeti iz severnoprimske ni večjih razlik. Vsem je skupno to, da so v času koriščenja opravljali več aktivnosti v zvezi gospodinjskimi deli, po končanem koriščenju dopusta pa so od tistih aktivnosti, ki so jih še opravljali, več opravljali dela v zvezi s skrbjo za otroka.

Ugotovljeno lahko razložimo tako, da je čas očetovskega dopusta, torej plačanega dela, ki traja 15 dni, prekratek, da bi lahko vplival na večje spremembe pri očetih glede prevzemanja domačih dejavnosti. Poleg tega pa je plačan očetovski dopust v primerjavi s porodniško in dopustom za nego in varstvo, ki ga največkrat koristi mati, nepremerljivo krajši in zato ne vodi do nekih večjih sprememb glede prevzemanja domačega dela. Medtem ko ženske skrbijo za družino in gospodinjska dela, morajo moški poskrbeti za službene obveznosti in s tem dohodek družine. Na ta način se tako matere kot očetje zopet znajdejo v začaranem krogu, kjer je ženska primarna skrbnica in moški njen pomočnik.

Pri vsem naštetem pa je pomemben še en dejavnik, in sicer delovno okolje. Ko se po končanem dopustu očetje vrnejo na delo, matere pa ostanejo doma in skrbijo za otroka, večina očetov opusti svoje aktivnosti v zvezi z gospodinjstvom in skrbjo za otroka, ker so obremenjeni z delovnimi obveznostmi. Čeprav je večina očetov navajala, da se v času koriščenja dopusta ni srečevala z nobenimi ovirami, pa so nekateri vseeno izpostavili finančne težave zaradi izpada dohodka, nekateri pa tudi težave z delodajalci. Večina očetov je navedla, da so bili v času koriščenja dopusta doma z družino, nekateri pa so kljub zakonski določbi

morali v službo in opraviti neodložljivo delo. Poleg tega so očetje še navajali nesprejemanje delodajalca glede odločitve očetov za koriščenje očetovskega dopusta in s tem posledično tudi slabše odnose na delovnem mestu. Stalne zahteve delodajalca po navzočnosti očetov v službi, dosegljivosti in stalni razpoložljivosti kažejo na oviro, s katero se očetje srečujejo pri koriščenju očetovskega dopusta.

Raziskava je pokazala, da so vsi očetje v enaki meri koristili plačan očetovski dopust, ne pa tudi neplačanega. Slednjega bo koristilo le 9% vseh anketiranih, vzroke pa gre iskati v finančnih ovirah, ki nastanejo ob koriščenju ukrepa, in sicer je to največkrat izpad dohodka, bodisi ker je neplačan bodisi ker dobijo očetje manjši dohodek, ki pomeni obremenitev za celotno družino.

Primerjava med regijama je pokazala, da so severnoprimorski očetje starejši, imajo nižjo stopnjo izobrazbe, večji delež kot ljubljanskih jih izhaja iz razširjenih družin, več se jih je o ukrepu očetovskega dopusta seznanilo preko centra za socialno delo (medtem ko se je večina ljubljanskih očetov seznanila preko medijev), imajo manj težav z odnosi v delovnem okolju, z delodajalci in sodelavci, in kot posledica tega je bilo treba manj očetom iti med koriščenjem dopusta v službo. Pomemben podatek pa je tudi ta, da so imeli severnoprimorski očetje zaradi koriščenja ukrepa več finančnih težav kot ljubljanski. Iz vsega tega lahko sklepamo, da so nastale razlike med očeti posledica načina življenja v določeni regiji, da so ljubljanski očetje zaradi službe pod večjim stresom, prihajajo namreč s področja, ki je gospodarsko bolj razvito, večja je pretočnost ljudi, večja je konkurenca, zato se morajo posamezniki bolj boriti za ohranitev delovnega mesta. Zaradi boljše gospodarske razvitosti imajo ljubljanski očetje manjše težave s financami, poleg tega pa imajo slednji tudi višjo izobrazbo, kar deloma pripomore k višjim plačam, prihodkom.

Ukrep očetovskega dopusta pozitivno vpliva na aktivno očetovstvo, in sicer s stališča oblikovanja očetovske vloge in identitete kakor tudi s stališča pomoči partnerki pri negi otroka in ostalih družinskih opravilih. Največ očetov je namreč izkoristilo očetovski dopust, ker je želelo razbremeniti partnerko oziroma ji pomagati pri domačih opravilih, želeli so biti vključeni v družino oziroma priti v stik z novim članom. Vse našteto so očetje navedli tudi kot koristi očetovskega dopusta, poleg tega pa so dodali še, da je očetovski dopust čas, ko se naučiš nekaj novega oziroma se naučiš ceniti in razumeti delo, ki ga opravlja partnerka. Vse to kaže, da očetje svoje vloge ne jemljejo le kot vlogo materialnega preskrbovalca družine,

ampak hočejo biti vključeni v skrb in vzgojo svojega otroka. Kar pa se tiče dejanske pomoči očeta partnerki, je sicer res, da očetje opravljajo vsakodnevne aktivnosti in pomagajo partnerki, vendar pa to velja bolj za čas med koriščenjem očetovskega dopusta, nekoliko manj pa po preteklem koriščenju, ko aktivnosti znova preidejo v domeno mater.

Uporabljeni merski instrument je bil za to raziskavo primeren, saj je predstavljal najboljšo možnost za pridobitev uporabnih in veljavnih rezultatov; glede na to, da sem hotela zajeti kar največjo populacijo očetov, ki so koristili očetovski dopust in da v Ljubljani ne poznam veliko očetov, ki bi ukrep koristili, izvedba poglobljenih intervjujev ne bi prišla v poštev. Prav tako sem z vprašalniki očetom zagotovila tudi anonimnost. Da pa bi dobljeni podatki prikazali čim bolj široko in realno stanje, sem sestavila obširen vprašalnik z več različnimi možnimi odgovori, obenem pa sem predvidela tudi prostor, kjer so se lahko vprašani izrazili s svojimi besedami.

Zaradi majhnega popisa raziskovanih ter omejenosti na točno določeno geografsko področje, rezultatov ne moremo posplošiti na celotno Slovenijo. Omenjeni področji se namreč razlikujeta od drugih regij v Sloveniji po razvitosti in stopnji brezposelnosti, kar lahko vpliva na stopnjo koriščenja očetovskega dopusta. Kljub temu pa z raziskavo lahko opozorimo na zakonodajni primanjkljaj, in sicer predvsem v zvezi z neusklajenostjo družinske in zaposlovalne politike. Večina ovir, ki se pojavljajo pri očetovskem dopustu, se namreč veže na odnos delodajalca do koriščenja ukrepa, njegovo neodobravanje in splošno delovno klimo, saj mu izostanek očetov, ki koristijo očetovski dopust, pomeni izgubo in ne dobička v podjetju. Da bi delodajalec bolj odobral koriščenje ukrepa, bi bilo potrebno spremeniti oziroma dodati določene ukrepe, ki bi pomenili zadovoljstvo tako delodajalcev kot tudi zaposlenih, ki koristijo očetovski dopust. Zgled so nekatere evropske države. Poleg tega pa se velik problem pojavlja tudi v zvezi z dohodki oziroma finančnimi primanjkljaji družine. Zakonodajalec bi moral povišati starševska nadomestila, ki bi pomenila manjši izpad mesečnih dohodkov in s tem tudi večjo vključenost očetov tako v delitev gospodinjskih del in skrb ter vzgojo otrok.

6. SKLEPI

- Ukrep očetovskega dopusta pozitivno vpliva na aktivno očetovstvo, in sicer s stališča oblikovanja očetovske vloge in identitete, manj pa na dejansko pomoč partnerkam pri negi in skrbi za otroka ter ostalih družinskih opravilih, očetje namreč še vedno ostajajo le pomočniki;
- v stališčih glede aktivnega očetovstva je zaznati premik od tradicionalnega pojmovanja družinskih vlog k egalitarni delitvi dela, in sicer bolj na ravni mišljenja in percepcije, manj pa na dejanskem »izvajanju« stališč;
- po preteku (prvega dela) očetovskega dopusta delitev družinskega dela ponovno zdrsne v tradicionalno spolno delitev. Ženske še vedno ostajajo primarne skrbnice, očetje pa njihovi pomočniki. Očetje navadno opravijo lažja in manj nujna dela ter bolj občasno, medtem ko ženske opravijo gospodinjska dela, ki morajo biti opravljena;
- temeljna zaviralna dejavnika vključevanja očetov v aktivnejšo skrb za otroke sta delovno okolje, predvsem odnos delodajalca, in finančni vidik, ki je povezan s primanjkljajem mesečnega dohodka družine zaradi koriščenja ukrepa očetovskega dopusta;
- med pomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na odločitev o koriščenju očetovskega dopusta, so stopnja izobrazbe, zaposlitveni status pa tudi stališča;
- razlike med očeti, ki prihajajo iz ljubljanske regije, in očeti iz severnoprimske, so posledice načina in ritma življenja v posamezni regiji, razvitosti posameznega področja;
- očetovski dopust je med očeti dobro sprejet, vendar pa kot edini mehanizem vključevanja očetov v skrb za otroke in delitev domačih del ne bo bistveno vplival na spremembe znotraj omenjenih področij, je pa pomembno pripomogel k ozaveščanju očetov o njihovi vlogi znotraj družine.

7. PREDLOGI

Izhajajoč iz ugotovitev raziskave in predlogov anketiranih za izboljšanje ukrepa očetovskega dopusta predlagam naslednje:

- Uskladitev politike, ki bi promovirala enake možnosti spolov, in sicer bi bilo potrebno uskladiti družinsko in delovno politiko (več fleksibilnih, neprenosljivih dopustov, možnost izkoriščanja dopustov po delih, možnost vključevanja na trg dela z delnim delovnim časom, denarna nadomestila, ki bi bila posebej ugodna za starše z visokimi prihodki ...), poleg tega pa bi bilo potrebno uvesti nadomestila tudi za brezposelne;
- država bi morala z raznimi bonitetami, nagradami, priznanji ... spodbujati delodajalce k temu, da bi bili pripravljeni pristati na fleksibilnejše urnike, bi bili bolj dovzetni do statusa podjetja, ki so družinam prijaznejša;
- potrebno bi bilo podaljšati plačan dopust vsaj na en mesec, saj je zdajšnje obdobje 15 dni premalo, da bi dejansko vplivalo na enakomernejšo delitev skrbi med oba od staršev; za neplačan dopust pa bi morala biti urejena višja starševska nadomestila, ki ne bi povzročala tolikšnega finančnega primanjkljaja v družinskem proračunu; poleg tega pa bi morali podaljšati obdobje, v katerem bi očetje lahko izkoristili očetovski dopust, iz treh let na obdobje šestih let; pri izplačevanju nadomestil bi morali upoštevati tudi ostale otroke, saj bi tako pripomogli tudi k večji rodnosti;
- potrebni bi bili mehanizmi spodbujanja, motiviranja očetov, medijsko spodbujanje in propagiranje enakopravne skrbi med spoloma; poleg tega pa bi morali poskrbeti tudi za ozaveščanje tako delodajalcev, ki bi tako pripomogli k boljši učinkovitosti ukrepa, pa tudi očetov samih glede pravic in samih vrst dopustov.

8. POVZETEK

Pojem in sama vloga družine sta se skozi različna zgodovinska obdobja zaradi spremenjenih življenjskih razmer ter socialnih in kulturnih premikov močno spreminjala. Medtem ko za materinstvo velja, da se ne spreminja, pa trend očetovstva sledi t. i. fenomenu novega očetovstva, ko se vloga očeta iz materialnega preskrbovalca družine spreminja k aktivnejšemu vključevanju moških v družinsko življenje, v bolj enakomerno delitev družinskega dela in skrb za otroke. O omenjenem pojavu intenzivneje govorimo od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej, ko je očetovstvo postajalo vse bolj politično aktualno. Družinska politika in politika enakih možnosti aktivno očetovstvo spodbuja z mehanizmi, kot sta na primer očetovski in starševski dopust.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je stopil v veljavo leta 2003, je prinesel vrsto novih pravic, ki so pomembne predvsem za očete, ki si želijo svojo vlogo opravljati aktivneje. Očetje so tako dobili neprenosljivo pravico do 90–dnevnega očetovskega dopusta. Prvih 15 dni, za katere dobijo stoddostno nadomestilo plače, morajo izkoristiti v prvih šestih mesecih po rojstvu otroka, ostalih 75 dni, za katere jim država zagotavlja le plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače, pa lahko izkoristijo do otrokovega tretjega leta starosti. Poleg očetovskega dopusta pa si lahko v dogovoru z materjo delijo tudi pravico do dopusta za nego in varstvo otroka, pripada pa jim tudi možnost koriščenja pravice do krajšega delovnega časa.

Čeprav so o novem očetovstvu veliko govorili, pa ta trend v Sloveniji še ni tako intenziven kot v zahodnoevropskih oziroma skandinavskih državah. V stališčih je sicer zaznati premik od tradicionalnega pojmovanja družinskih vlog k egalitarni delitvi dela, vendar pa delitev dela še vedno ostaja spolno določena. Ženske kljub polni zaposlenosti dejansko opravijo večji del družinskega dela vseh vrst, očetje pri tem igrajo predvsem podporno vlogo, opravljajo pa prijetnejša in manj rutinska dela.

V svoji diplomski nalogi sem želela ugotoviti, koliko je uporaba ukrepa očetovskega dopusta med očeti ljubljanske in severnoprimske regije sploh razširjena, kakšne so starostne razlike med očeti, ki so koristili očetovski dopust in očeti, ki ga niso, kateri dejavniki vplivajo na odločitev o koriščenju ukrepa in kakšni so vzroki za to. S katerimi ovirami se očetje srečujejo pri uveljavljanju in koriščenju omenjene zakonske možnosti, kako delovno okolje vpliva na

koriščenje ukrepa ter katere naloge v zvezi s skrbjo za otroke oziroma gospodinjska dela očetje opravljajo med koriščenjem očetovskega dopusta in po preteku le-tega in kakšen učinek ukrep sploh ima. S pomočjo vprašalnikov sem anketirala 116 očetov iz dveh ljubljanskih in dveh severnoprimorskih vrtcev, od tega jih je 90 izrabilo očetovski dopust, 26 očetov pa ukrepa ni koristilo. Ugotovila sem, da ukrep očetovskega dopusta pozitivno vpliva na aktivno očetovstvo, in sicer predvsem s stališča oblikovanja očetovske vloge in identitete, manj pa na dejansko pomoč partnerkam pri negi in skrbi za otroka ter ostalih družinskih opravilih. Zaznati je tudi premik stališč od tradicionalnega pojmovanja družinskih vlog k egalitarni delitvi dela, predvsem v mišljenju in percepcijah očetovske vloge v družinskem življenju. Po preteku očetovskega dopusta delitev družinskega dela ponovno zdrsne v tradicionalno spolno delitev, kjer ženske še vedno ostajajo primarne skrbnice, očetje pa njihovi pomočniki. Pokazalo se je tudi, da sta temeljna zaviralna dejavnika vključevanja očetov v aktivnejšo skrb za otroke delovno okolje, predvsem odnos delodajalca, in finančni vidik, ki je povezan s primanjkljajem mesečnega dohodka družine zaradi koriščenja ukrepa očetovskega dohodka. Pokazale so se tudi razlike med očeti, ki prihajajo iz ljubljanske regije, in očeti iz severnoprimske, ki so, kot domnevam, predvsem posledica načina in ritma življenja v posamezni regiji ter razvitosti posameznega področja. Čeprav je očetovski dopust med očeti dobro sprejet, pa kot edini mehanizem vključevanja očetov v skrb za otroke in delitev domačih del ne more bistveno vplivati na spremembe znotraj omenjenih področij. Da bi država dosegla boljše učinke ukrepa, je potrebno najprej uskladiti družinsko in delovno politiko, potrebno je ozaveščanje tako delodajalcev kot očetov, in sicer predvsem s strani medijev ter državnih institucij, potrebno je tudi motivirati in spodbujati očete, da bi prevzemali svoje naloge tako v skrbi za otroke kot tudi pri opravljanju vsakdanjih gospodinjskih del.

9. LITERATURA IN VIRI

- Brajša, Pavao. 1987. Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Cleese, J., Skynner, R. 1994. Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1998. Psihologija družine, prispevek k razvidnosti družinske skupine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Fritz, M., Greif, T., Klančnik, V., Lunaček, S., Monro, S., Rode, N., Špiranec Maurer, N. 2000. Kuvada na Slovenskem: raziskava sprememb pri moškem v času partnerkine nosečnosti. Socialno delo 39, 1: 13 – 19.
- Golombok, Susan. 2000. Parenting: what really counts? London, Philadelphia: Routledge.
- Grad, F., Kavčič, I. 1999. Ustavna ureditev Slovenije. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Greif, Tatjana. 2002. Otroci drugorazrednih državljanov: istospolne družine v pravu in praksi. Časopis za kritiko znanosti XXX, 207- 208: 109 – 132.
- Haralambos, M., Holborn, M. 1999. Sociologija. Ljubljana: DZS.
- Humer, Ž., Renner, T., Švab, A., Vezovnik, A., Žakelj, T. 2008. Novo očetovstvo v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Humer, Ž., Renner, T., Švab, A., Žakelj, T. 2005. Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje: zaključno poročilo. Vlada RS, Urad za enake možnosti (marec 2009). *Dostopno na:* http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/Ocetovstvo_porocilo.pdf
- Jacović, Anita. 2009. Starševska nadomestila in družinski prejemki, Slovenija, 2007. Statistični urad RS (januar 2009). *Dostopno na:* http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2109
- Jogan, Maca. 2006. Enakost med spoloma in moško središčna tradicija v slovenski družbi. Socialno delo 45, 3-5: 197 – 205.

- Kavar Vidmar, Andreja. 1996. Upoštevanje družine v delovnem pravu. Socialno delo 35, 6: 495 – 509.
- Kozole, Andreja. 2007. Aktivno očetovstvo v Sloveniji: diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kuhar, M., Ule, M. 2003. Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mesec, Blaž. 1997. Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, Blaž. 1997. Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2002). Zavarovanje za starševsko varstvo: Kako z veseljem pričakati rojstvo otroka. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Oakley, Ann. 2001. Gospodinja. Ljubljana: Založba *cf.
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. 2006. Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.
- Rupnik, Veronika. 2009. Novo očetovstvo: revolucija, ki se še ni zgodila. Primorske novice 2009, 79: 9-10.
- Satir, Virginia. 1995. Družina za naš čas. Ljubljana. Cankarjeva založba.
- Sieder, Reinhard. 1998. Socialna zgodovina družine. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Skušek, Zoja. 1994. Očetje: pravica do nosečnosti: Psihosomatska kuvada. Socialno delo 33, 3: 235 – 237.
- Sobočan, Ana. 2009. Istospolne družine v Sloveniji. Socialno delo 48, 1 - 3: 65 – 86.
- Švab, Alenka. 2001. Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Sodobna družba.

- Švab, Alenka. 2002. Nove družine – nove in stare ideologije? Časopis za kritiko znanosti XXX, 207- 208: 75 – 77.
- Švab, Alenka. 2002. Mesto družine – družbena funkcionalnost družine v postmodernosti. Časopis za kritiko znanosti XXX, 207- 208: 79 – 93.
- Tomori, Martina. 1994. Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.
- Ule, Mirjana. 2004. Socialna psihologija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vlada RS, Urad za enake možnosti (2005). Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005-2013). Ljubljana: Vlada RS, Urad za enake možnosti.
- Zakon o delovnih razmerjih – ZDR. Uradni list RS, št. 103/07.
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških. Uradni list RS, št. 59/02.
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Uradni list RS, št. 10/08. *Dostopno na* <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006110&stevilka=4671>
- Zaviršek, Darja. 2009. Med krvjo in skrbjo: socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. Socialno delo 48, 1-3: 3 – 16.
- Zavrl, Nataša. 1999. Očetovanje in otroštvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Starševski in partnerski odnos. Primorske novice (marec 2009). *Dostopno na:* http://www.primorske.si/PN/Article_widePrva.aspx?pDesc=268,1,49&content=htdocs/starsi/starsi02
- Vertot, Nelka. 2008. Očetje v Sloveniji. Statistični urad RS (marec 2009). *Dostopno na:* http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1687
- Državni portal RS. 2009. Stopnja registrirane brezposelnosti (maj 2009). *Dostopno :* <http://euprava.gov.si/ispo/stopnjabrezposelnosti/zacetna.ispo?mapa=sb.ue>
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2009. Družinski prejemki (maj 2009). *Dostopno na:* http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/druzinski_prejemki/

10. DODATEK (priloge)

VPRAŠALNIK

1. OBČINA STALNEGA PREBIVALIŠČA: _____
2. STAROST: _____
3. IZOBRAZBA:
 - a. osnovnošolska
 - b. poklicna
 - c. srednješolska
 - d. višja
 - e. visoka
 - f. univerzitetna
 - g. magistrska/ doktorska
4. STATUS AKTIVNOSTI:
 - a. Zaposlen: 1. Javni sektor 2. Zasebni sektor
 - b. Samozaposlen
 - c. Kmetovalec
 - d. Brezposeln
 - e. Drugo _____
5. ŠTEVILO IN STAROST OTROK:
 - a. En otrok, starost _____
 - b. Dva otroka, starost _____
 - c. Trije otroci, starost _____
 - d. Štiri ali več otrok, starost _____

6. V kakšnem tipu družine ste živeli kot otrok?
- a. Enostarševski družini
 - b. Dvostarševski družini
 - c. Razširjeni družini (starši skupaj s sorodniki)
 - d. Reorganizirani družini (starši in novi partnerji)
 - e. Drugo _____
7. Vaš DRUŽINSKI STATUS danes je:
- a. Zakonska skupnost z lastnimi otroki
 - b. Izvenzakonska skupnost z lastnimi otroki
 - c. Razvezan
 - d. Reorganizirana družina z otroki iz bivše partnerkine/vaše zveze
8. Pri vsaki povedi obkrožite številko od 1 (zelo soglašam) do 5 (sploh ne soglašam), koliko se strinjate z dano trditvijo.
- a. **Vloga očeta pri skrbi za otroke je dan danes pomembnejša kot nekoč.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam
 - b. **Za nego in varstvo otrok je bolj primerna mati.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam
 - c. **K dohodkom družine morata prispevati oba partnerja.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam
 - d. **Univerzitetna izobrazba je bolj pomembna za moškega kot za žensko.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam
 - e. **Vloga očeta je bolj materialno preživljanje družine kot nega in varstvo otrok.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam
 - f. **Če je ženska polno zaposlena, družinsko življenje pogosto trpi.**
1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam

g. **Zaposlena mama lahko enako dobro skrbi za otroke kot nezaposlena oziroma gospodinja.**

1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam

h. **Očetovo ukvarjanje z otrokom je enako pomembno kot materino.**

1 zelo soglašam 2 še kar soglašam 3 soglašam 4 ne soglašam 5 sploh ne soglašam

NAVODILO: na vprašanja od 9 do vključno 16 odgovarjajo tisti, ki so že koristili pravico do starševskega dopusta.

9. Koliko ste izkoristili:

a. Število plačanih dni očetovskega dopusta: _____

b. Število neplačanih dni očetovskega dopusta: _____

10. Na kakšen način ste se seznanili z možnostjo očetovskega dopusta? Izvedel sem preko:

a. Centra za socialno delo

b. Kadrovske službe podjetja

c. Medijev (TV, revij, interneta,...)

d. Prijateljev, družine

e. Drugo: _____

11. Zakaj ste koristili možnost očetovskega dopusta (razlogi)? Zaradi:

a. Želje sodelovati in biti vključen v družino

b. Želje/zahteve partnerke

c. Da bi pomagal partnerki pri vsakdanjih opravilih in jo s tem razbremenil

d. Želje, da bi bil prisoten ob otroku in tako z njim navezal stik

e. Zaradi možnosti koriščenja prostih dni, ki jih ponuja zakon

f. Drugo _____

12. Na katere ovire ste naleteli pri koriščenju očetovskega dopusta?

- a. Neplačan del dopusta
- b. Neodobranje delodajalca
- c. Nizka plača
- d. Strah pred izgubo službe
- e. Onemogočeno napredovanje
- f. Drugo: _____

13. Kakšen odnos je imela okolica do vaše odločitve o koriščenju očetovskega dopusta?
Označite s križcem.

	Zelo dober	Niti dober niti slab	Slab
Partnerka			
Sorodniki			
Prijatelji			
Sodelavci			
delodajalec			

14. Kakšni so vaši odnosi na delovnem mestu?

- a. Prijateljski
- b. Korektni
- c. Tekmovalni
- d. Konfliktni
- e. Napeti

15. a. Katere aktivnosti ste opravljali **v času koriščenja** očetovskega dopusta? Označite s križcem.

	Nikoli	Včasih	Enako kot partnerka	Več kot partnerka
Pestovanje otroka				
Hranjenje otroka				
Previjanje, oblačenje				
Priprava hrane				
Kopanje dojenčka				
Uspavanje				
Vstajanje ponoči zaradi otroka				
Pranje				
Kupovanje				
Čiščenje				
Kuhanje				
Skrb za preostale otroke				

- 15 b. Katere aktivnosti ste opravljali **po končanem koriščenju** očetovskega dopusta?

	Nikoli	Včasih	Enako kot partnerka	Več kot partnerka
Pestovanje otroka				
Hranjenje otroka				
Previjanje, oblačenje				
Priprava hrane				
Kopanje dojenčka				
Uspavanje				
Vstajanje ponoči zaradi otroka				
Pranje				
Kupovanje				
Čiščenje				
Kuhanje				
Skrb za preostale otroke				

16. V času koriščenja očetovskega dopusta sem:

- a. Bil doma in nisem hodil v službo
- b. Službene obveznosti opravljal od doma
- c. Včasih odšel v službo opraviti manjša sprotne opravila
- d. Včasih moral oditi v službo, ker je bilo potrebno opraviti neodložljivo delo

17. Kakšni so vaši načrti v zvezi s koriščenjem neplačanega dela očetovskega dopusta?

- a. Gotovo ga bom izkoristil
- b. Skoraj gotovo ga bom izkoristil
- c. Izkoristil ga bom po potrebi
- d. Ne bom ga izkoristil

Če je bil odgovor NE, zakaj ste se tako odločili? _____

18. Kaj so po vašem koristi starševskega dopusta?

19. Kaj pa so pomanjkljivosti starševskega dopusta?

20. Za konec bi vas rada prosila še za vaše pripombe, predloge v zvezi z izboljšanjem ukrepa očetovskega dopusta.

ZA VAŠ TRUD SE VAM ZAHVALJUJEM!

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana, Mojca Gabršček, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2008/09 kot redna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Vpliv očetovskega dopusta na aktivno očetovstvo napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice doc. dr. Vesne Leskošek.

Datum: 29. 6.2009

Podpis: